

UNIVERSITATEA AGRARĂ DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 373.68.012(478-22)

CARADJA ALINA

**MANAGEMENTUL PERFORMANȚEI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI
PROFESIONAL AGRAR ȘI IMPACTUL ACESTUIA ASUPRA
DEZVOLTĂRII DURABILE A MEDIULUI RURAL
AL REPUBLICII MOLDOVA**

**SPECIALITATEA: 521.03 – ECONOMIE ȘI MANAGEMENT
ÎN DOMENIUL DE ACTIVITATE**

Rezumatul tezei de doctor în științe economice

CHIȘINĂU, 2021

Teza a fost elaborată în cadrul departamentului Administrarea afacerilor și limbi moderne a Universității Agrare de Stat din Moldova.

Conducător științific:

PRISĂCARU Veronica – doctor în științe economice, conferențiar universitar.

Componenta Comisiei de doctorat:

1. *Președinte* - **CIMPOIEȘ Dragoș**, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, UASM;
2. *Secretar științific*, **PRISĂCARU Veronica**, doctor în științe economice, conferențiar universitar, UASM;
3. *Referent oficial* - **LITVIN Aurelia**, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, UASM;
4. *Referent oficial* - **BUGAIAN Larisa**, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, UTM;
5. *Referent oficial* - **JALENCU Marian**, doctor în științe economice, conferențiar universitar, USM.

Susținerea va avea loc la 18.06.2021, ora 13:00 în ședința Comisiei de doctorat din cadrul Universității Agrare de Stat din Moldova, mun. Chișinău, MD 2049, str. Mircești, 42, etajul 3, sala E-326.

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Republicană Științifică Agricolă a Universității Agrare de Stat din Moldova și pe pagina web a ANACEC.

Rezumatul a fost expediat la data de: 17.05.2021.

Conducător științific

PRISĂCARU Veronica
doctor în științe economice,
conferențiar universitar.

Autor

CARADJA Alina

© Caradja Alina, 2021

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII.....	4
CONȚINUTUL TEZEI.....	6
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	27
BIBLIOGRAFIE.....	30
LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI.....	31
ADNOTARE.....	33

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Dezvoltarea durabilă a mediului rural în Republica Moldova reprezintă un obiectiv de semnificație majoră. Odată cu trecerea timpului, abordarea subiectului respectiv este mai intensă atât la nivel mondial, cât și la nivel de țară. O condiție indispensabilă a realizării dezvoltării durabile este perfecționarea procesului de educație profesională cu profil agrar și extinderea ariei indicatorilor de performanță a acestora până la impactul pe care îl au asupra dezvoltării economice și sociale a mediului rural.

Fiind un bun post-experiență, efectele educației nu sunt imediat vizibile, dar rolul ei este unul extrem de important în realizarea obiectivelor dezvoltării durabile. Astfel, este cert faptul că educația profesională agrară reprezintă o „fabrică” de pregătire a tinerilor specialiști calificați în domeniile de activitate solicitate în mediul rural al Republicii Moldova.

Agricultura, ca ramură de bază a mediului analizat, are vaste implicații ecologice, economice și sociale. În această ordine de idei, dezvoltarea durabilă a agriculturii reprezintă o prioritate națională, asupra căreia în ultimul deceniu se atrage o atenție sporită, găsindu-și expresia în politicile și strategiile elaborate.

La moment dezvoltarea durabilă a mediului rural reprezintă o preocupare majoră, având ca reper problemele de mediu și criza resurselor naturale, necesitatea stringentă a abordării acestora fiind conștientizată și declarată public cca cinci decenii în urmă. Concomitent, au fost direcționate tot mai multe eforturi spre evidențierea rolului și locului educației de toate nivelurile în atingerea obiectivelor dezvoltării durabile. Preocupările comunității internaționale pentru educația pentru dezvoltarea durabilă se reflectă într-un șir de evenimente internaționale.

Republica Moldova și-a asumat, la rândul său, obiectivele dezvoltării durabile, prin naționalizarea indicatorilor respectivi, precum și reflectarea preocupării pentru dezvoltarea durabilă într-o serie de documente strategice. Implicit, se constată o serie de deficiențe atât în conținutul strategiilor aferente, cât și în măsura în care indicatorii performanței educației profesionale, dar și prestația propriu-zisă contribuie la atingerea obiectivelor dezvoltării durabile.

Scopul tezei: elucidarea impactului performanței managementului învățământului profesional agrar asupra dezvoltării durabile a mediului rural.

Obiectivele cercetării:

1. Evaluarea sistemului de măsurare a performanței în învățământul profesional în Republica Moldova prin prisma măsurii în care indicatorii adoptați corespund exigențelor educației pentru dezvoltarea durabilă;

2. Identificarea și descrierea legăturilor cauză-efect între performanța învățământului profesional agrar și indicatorii dezvoltării economice și sociale a mediului rural prin prisma contribuției competențelor obținute de specialiști în procesul de formare inițială asupra indicatorilor dezvoltării durabile la nivel de întreprindere agricolă;

3. Evaluarea ieșirilor cantitative și calitative ale educației profesionale cu profil agrar, precum și a relațiilor tinerilor cu piața muncii – verigă intermediară în transferul performanței educației profesionale în performanțe ale sectorului;

4. Cuantificarea contribuției performanței educației profesionale cu profil agrar în dezvoltarea durabilă a mediului rural prin modelarea impactului performanței edu-

caționale asupra indicatorilor de dezvoltare durabilă a întreprinderilor agricole;

5. Propunerea unui mecanism actualizat de evaluare a calității prestației educaționale în termeni de indicatori de performanță.

Ipoteza de cercetare constă în supoziția că managementul performanței învățământului profesional agrar este un factor important al dezvoltării durabile a mediului rural, impactul fiind exercitat prin intermediul întreprinderii - ca verigă economică de bază a economiei și unitate angajatoare.

Gradul de studiere a problemei. Problematika dezvoltării durabile a mediului rural este studiată foarte profund atât la nivel de țară, cât și mondial. Pentru a obține îmbunătățiri la acest capitol, după cum menționează un număr considerabil de cercetători, trebuie pus un accent deosebit pe calitatea educației generației tinere. În acest context deducem asupra rolului care revine instituțiilor de învățământ profesional-tehnic și superior în procesul respectiv.

Menționând mai jos autorii și studiile acestora vizând tema abordată, am constatat o deficiență a cercetării subiectului cercetat. În rezultatul analizei conținutului tezelor de doctor și doctor habilitat elaborate în perioada 2010-2016, nu au fost identificate cercetări la acest subiect.

Printre autorii care au realizat cercetări în domeniul managementului performanței se pot enumera: Bocean; Bîrcă; Neacșu; Cimpoieș și Sîrbu; Bădescu, Mirci și Bögge; Avasilică; Gherghina, Văduva și Postole; Prisăcaru; Litvin - autori din Republica Moldova și România, precum și autori din alte țări: Armstrong; Pulakos; Verweire și Berghe; Forrester; Shields; Mathis și Jackson; Briscoe și Claus. Tematica dezvoltării durabile a mediului rural, de asemenea, se regăsește în lucrările autorilor din Republica Moldova și România: Berca; Chicinaș și Blaga; Otiman; Băltărețu; Lazăr, Mortan și Vereș; Prisăcaru, și din alte țări: Rabbinge și Bindraban; Spiegelaar și Tsuji; Zhao, Luo, Deng și Yan; Cai, Huang, Yang, Sun și Chen; Pașakarnis, Morley și Malienë; Gobattoni, Pelorosso, Leone, Ripa; Suarez ș.a.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Procesul de cercetare, în conformitate cu obiectivele asumate, s-a realizat prin aplicarea metodelor clasice de cercetare: observarea empirică, comparația, analiza (cantitativă, calitativă și istorică), interviuarea tematică structurată și nestructurată, metoda chestionării, ilustrarea tabelară și grafică a informației, sinteza, inducția și deducția, metoda corelației și regresiei.

În calitate de bază informațională a cercetărilor au servit, pe lângă publicațiile științifice și analitice aferente temei, datele disponibile ale Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, cadrului normativ al Republicii Moldova care reflectă problemele investigate, baza de date a Biroului Statistic al Uniunii Europene, datele obținute în procesul interviuării și chestionării diferitor grupe de respondenți (reprezentanți ai mediului de afaceri și studenți) ș.a.

Metodele de cercetare au fost selectate în funcție de obiectivele stabilite și corespund prevederilor metodologiei cercetărilor științifice aferente domeniului investigat.

Obiectul cercetării îl reprezintă sistemul de învățământ profesional cu profil agrar, reprezentat de instituții de învățământ profesional-tehnic (nivelurile 3-4 ISCED) și superior (nivelurile 6-7 ISCED).

Semnificația teoretică. Rezultatele scontate în cercetare reprezintă un suport de concepte teoretice și metodologice în domeniul raționalizării managementului performanței învățământului profesional agrar și cuantificării impactului acestuia asupra dezvoltării durabile a mediului rural al Republicii Moldova.

Valoarea aplicativă a tezei rezidă în:

1. *La nivel teoretico-metodologic* - rezultatele pot fi aplicate atât în procesul didactic în cadrul instituțiilor de învățământ cu profil agrar, cât și de către cercetătorii științifici din domeniul de activitate vizat.
2. *La nivel macroeconomic:* rezultatele cercetării ar putea fi utilizate de către ministerele de resort: Ministerul Educației, Culturii și Cercetării; Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului și comitetele sectoriale vizate.
3. *La nivel microeconomic:* rezultatele cercetării pot fi utilizate de agenții economici din domeniul agricol din mediul rural pentru a-și exprima exigențele față de sistemul de educație profesională în termeni de competențe necesare.

Aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele teoretico-metodologice și practice din cadrul cercetării au fost prezentate la un șir de conferințe științifico-practice naționale și internaționale: Conferința Științifică „Dezvoltarea relațiilor comerciale din perspectiva integrării economice a Republicii Moldova în circuitul economic internațional” (Chișinău, UCCM, 2017); Simpozionul Științific Internațional „Perspectivele dezvoltării durabile a spațiului rural în contextul noilor provocări economice” și Simpozionul Științific Internațional „Dezvoltarea durabilă a mediului rural - realizări și perspective”, dedicate aniversării a 85 ani de la fondarea Universității Agrare de Stat din Moldova (Chișinău, UASM, 2018); Conferința Științifică Internațională „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației” (Cahul, USCH, 2019); Conferința Științifică Internațională „Paradigme moderne în dezvoltarea economiei naționale și mondiale” (Chișinău, USM, 2019) etc. Rezultatele cercetării au fost valorificate de către Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului.

Rezultatele cercetării au fost publicate în 12 lucrări științifice.

CONȚINUTUL TEZEI

În **capitolul 1** al tezei – „**Aspecte teoretice ale managementului performanței educației profesionale vizavi de preocupările pentru dezvoltarea durabilă a mediului rural**” se efectuează o incursiune în conceptualizarea performanței și managementului performanței; se elucidează procesul de apariție și consolidare a managementului performanței în educația profesională pe mapamond, inclusiv sistemul de indicatori de măsurare a performanței utilizați. De asemenea, se efectuează sinteza abordărilor conceptuale ale mediului rural, dezvoltării rurale durabile; se elucidează indicatorii dezvoltării durabile la nivel european, național și la nivel de întreprindere; se efectuează o incursiune în conceptul de educație pentru dezvoltare durabilă; se expun cele mai relevante evenimente internaționale dedicate educației pentru dezvoltarea durabilă, precum și sarcinile asumate în cadrul acestora; se efectuează analiza cadrului normativ al Republicii Moldova și a indicatorilor de performanță în sistemul educației profesionale prin prisma măsurii în care sunt reflectate obiectivele educației pentru dezvoltarea durabilă asumate.

Având proveniența din limba latină („performare” - a analiza o acțiune propusă), termenul de „performanță” s-a impus ulterior printr-o abordare polivalentă. Totodată, prin sinteza abordărilor multiple ale performanței, considerăm că termenul dat are o relevanță optimă anume în exprimarea laturii finale a activităților realizate. Concomitent, susținem accepțiunea performanței ca o reușită, un rezultat excepțional, superior comparativ cu datele medii care o regăsim la mai muți autori, cu sensul dat termenul fiind prezentat și în dicționarul explicativ al limbii române. În temeiul celor relatate, precum și reieșind din mediul concurențial în care se desfășoară activitățile actuale în toate domeniile, inclusiv și cel academic, considerăm oportun și relevant de a examina conceptul de „performanță” ca *un rezultat excepțional obținut într-o activitate, superior comparativ cu datele medii, apt să asigure competitivitatea și, implicit, sustenabilitatea unei organizații.*

Sinteza abordărilor conceptuale ale managementului performanței [5; 7; 8; 23; 25; 26; 28] a permis de a constata că acestea, în linii generale, se axează pe următoarele repere:

- examinarea managementului performanței ca proces;
- abordarea sistemică a managementului performanței;
- abordarea strategică a managementului performanței.

În contextul celor expuse, considerăm ca având o semnificație optimă definiția managementului performanței oferită de Armstrong [4], conform căreia acesta este desemnat „...ca un proces continuu de îmbunătățire a performanței prin stabilirea obiectivelor individuale și de grup, racordate la scopurile strategice ale organizației, planificarea performanței în vederea realizării obiectivelor stabilite, analiza și estimarea progreselor, dezvoltarea cunoștințelor, abilităților și aptitudinilor oamenilor”.

Provenind din sectorul privat, managementul performanței a fost ulterior preluat de sectorul public, inclusiv de instituțiile de învățământ profesional, concomitent cu pătrunderea gândirii economice în managementul educației profesionale.

În ultimele decenii (începând cu anii 80 ai secolului trecut), în învățământul profesional pe mapamond au avut loc transformări care s-au impus prin două intervenții majore:

- au fost introduși, ca parametru al performanței instituționale, indicatorii eficienței activităților desfășurate care, prin esența sa, exprimă efecte superioare eforturilor, deci beneficii care justifică resursele financiare alocate de stat;
- oferta educațională s-a transformat în una marketizată, calitatea acesteia reprezentând un factor al sustenabilității instituției de învățământ profesional.

În temeiul celor expuse, este evident că performanța educației profesionale, în situația creată, trebuie să exprime calitatea gestionării resurselor financiare, pe de o parte (redată prin indicatori ai eficienței), și calitatea produsului propus pieței serviciilor educaționale, pe de alta. Managementul performanței învățământului profesional, la rândul său, considerăm că trebuie să fie definit ca *un sistem de management orientat la realizarea activităților de educație profesională cu o eficacitate și eficiență maximă, astfel încât să se asigure competitivitatea și sustenabilitatea instituției și să permită exercitarea unui impact optim asupra dezvoltării societății.*

Apariția și consolidarea managementului performanței în sectorul public, inclusiv în învățământul profesional, s-a produs concomitent cu stabilirea unui sistem

de măsurare a performanței. Având obiectivul de a măsura eficiența banului public investit în educația profesională, preocupare care a determinat pătrunderea gândirii economice în managementul învățământului profesional, măsurarea și analiza performanței deseori este exprimată prin termenul „analiza eficienței” cu semnificația de instrument de estimare a eficienței gestionării resurselor implicate în procesul de pregătire profesională. În acest scop, se examinează rezultatele activității instituțiilor vizavi de intrări, ambele componente fiind exprimate prin serii de indicatori care variază, mai mult sau mai puțin, de la o țară la alta. În SUA, spre exemplu, s-a constatat că cel mai frecvent se utilizează următorii indicatori ai performanței instituțiilor: costurile unitare (pe student); ratele volumului de lucru a cadrelor didactice ale facultății; rata studenți-profesori; analiza cohortei: progresie și uzură; ratele de promovare a examenelor de licență; analiza cadrului social, etnic și de gen al studenților; numărul de grade conferite [17, p. 5].

Cu titlu de pionierat în Europa în elaborarea indicatorilor performanței învățământului profesional s-a impus Marea Britanie: după multe dezbateri, abia la sfârșitul anilor 90 au fost elaborați indicatorii meniți să exprime intrările, procesele și ieșirile pentru fiecare instituție. Indicatorii concepuți inițial în anul 1998 au evoluat permanent, ulterior, cele mai mari revizuirii fiind făcute în anii 2006-2007, în urma consultării cu beneficiarii din sector. În varianta actuală, indicatorii adoptați de Marea Britanie pentru evaluarea performanței universitare sunt sistematizați pe două niveluri: instituționali și sectoriali, și patru domenii: accesul/extinderea participării grupurilor subreprezentate; ratele de non-continuitate și finalizare a modulului; angajarea în câmpul muncii; rezultate ale cercetării [18, p. 3].

În contextul celor prezentate, trebuie să menționăm și contribuția Cadrului European de Referință pentru Asigurarea Calității pentru Educație și Formare Profesională (EQAVET) stabilit prin Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului, adoptată la 18 iunie 2009. Fiind conceput ca un instrument european pentru a sprijini dezvoltarea sistemelor naționale de asigurare a calității în învățământul profesional-tehnic, EQAVET oferă un set comun de principii pentru a ghida sistemele de asigurare a calității în cadrul țărilor, precum și a sprijini transparența sistemelor de asigurare a calității la nivel European la toate nivelurile educației profesionale, și conține următoarele componente:

- ciclul de îmbunătățire a calității, constituit din următorii pași: planificare, implementare, evaluare și revizuire;
- monitorizarea calității, ca combinație de proceduri de evaluare internă și externă, stabilite de statele membre pentru a primi feedback continuu, factic și credibil cu privire la progresele realizate în atingerea obiectivelor prestabilite;
- instrumentele de măsurare a calității - 10 indicatori la nivel de sistem, pentru a estima, evalua și confirma calitatea, eficacitatea și eficiența sistemului de învățământ profesional-tehnic [12].

Prin generalizarea celor expuse, trebuie totuși să recunoaștem că nici adoptarea modelului-cadru de indicatori EQAVET, nici numeroasele practici de abordare a indicatorilor de performanță de către instituțiile de învățământ profesional în cadrul sistemelor sale de management al performanței nu exclud anumite dificultăți aferente cuantificării rezultatelor educației profesionale, și anume: imposibilitatea de a măsura

monetar și fizic toate ieșirile; necorespunderea exactă a momentului de timp în care se produc intrările cu cel al ieșirilor (în fond ieșirile producându-se într-un orizont mult mai larg de timp); dificultatea în stabilirea relației tehnice între intrări și ieșiri. În temeiul celor expuse deducem că, chiar dacă se fac nenumărate încercări de a perfecționa sistemele de măsurare a performanței, în virtutea complexității domeniului vizat, multiplelor efecte etc., măsurarea performanței educației profesionale rămâne un domeniu cu un potențial profund de investigație și intervenții.

Cu toate că termenul de dezvoltare durabilă a apărut ca răspuns la problemele de mediu și criza resurselor naturale, acesta are o arie largă de cuprindere, vizând aspecte economice, sociale și de mediu (ecologice). Astfel, cu referință la dezvoltarea rurală durabilă, considerăm just de a o defini ca *un complex proces strategic, orientat spre atingerea obiectivelor economice, sociale, culturale și de mediu, astfel încât să se asigure o creștere economică și socială continuă în mediul rural, cu condiția conservării și protejării resurselor naturale pentru generațiile viitoare.*

Actualmente estimarea dezvoltării durabile la nivel internațional poate fi efectuată prin intermediul a 241 indicatori (sau 230, dacă luăm în considerație faptul că 9 indicatori se repetă de două sau de trei ori), elaborați în corespundere cu cele 17 obiective ale dezvoltării durabile stipulate în Agenda 2030. În contextul adaptării Agendei 2030, Republica Moldova a efectuat cartografierea indicatorilor globali și identificarea celor mai relevanți. Ca urmare a acestui proces, s-a realizat naționalizarea obiectivelor dezvoltării durabile, acestea regăsindu-se în 225 indicatori.

În contextul preocupării pentru dezvoltarea rurală durabilă, vom evidenția, în special, rolul exercitat în acest sens de unitățile economice agricole: *dezvoltarea rurală durabilă nu poate fi realizată fără ca fiecare unitate economică din mediul rural să-și direcționeze propriile eforturi spre dezvoltarea durabilă.* Eforturile depuse în acest sens pot fi exprimate prin indicatori care reflectă calitatea dezvoltării durabile a mediului de producție (aspectul ecologic), mediului social și a dezvoltării economice durabile [19, p. 55].

Punerea accentului pe educație în vizorul preocupării pentru dezvoltarea durabilă a condus spre introducerea termenului de „Educație pentru Dezvoltarea Durabilă” (EDD). Conform UNESCO, EDD „...împuternicește pe cei ce învață să ia decizii cu cunoaștere de cauză și să-și asume acțiuni responsabile pentru integritatea mediului, viabilitatea economică și o societate corectă, pentru generațiile prezente și viitoare, respectând diversitatea culturală” [27].

Preocuparea pentru EDD a condus la organizarea mai multor evenimente internaționale, printre care și Forumul Mondial al Educației din Incheon, unde a avut loc adoptarea renumitei Declarații de la Incheon - „Educația 2030”. Forumul Mondial al Educației din Incheon s-a impus printr-o abordare multilaterală a Obiectivului Dezvoltării Durabile 4 – *„Asigurarea unei educații de calitate incluzive și echitabile și promovarea oportunităților de învățare de-a lungul vieții pentru toți”*, fiind evidențiate o serie de sarcini de realizat, patru din care (4.3, 4.4, 4.5, 4.7) vizează și educația profesională.

Republica Moldova, prin semnarea, alături de alte state, a Declarației Summitului privind Dezvoltarea durabilă, și-a asumat prevederile Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030, efectuând ulterior ajustarea indicatorilor la contextul național.

Prin examinarea corelativă a indicatorilor globali și naționali identificăm însă o oarecare desconsiderare a educației profesionale în procesul de adaptare a indicatorilor globali la cadrul național. Astfel, conținutul exact al indicatorului global 4.7.1 este următorul: „Măsura în care educația globală a cetățenilor și educația pentru dezvoltarea durabilă, incluzând egalitatea de gen și drepturile omului, sunt integrate la toate nivelurile în politicile naționale de educație, curriculum, formarea cadrelor didactice și evaluarea studenților”. La nivel național, după cum se expune mai sus, acest indicator conține doar referiri la curricula școlară. În acest context, considerăm că ar fi fost necesar de conferit un conținut mai amplu indicatorului respectiv, fiind axat nu doar pe curricula școlară, dar pe curricula educației realizate la toate nivelurile, inclusiv celei profesionale.

Prin investigarea actelor normative ale Republicii Moldova vizavi de sarcinile relevante pentru educația profesională, constatăm că acestea, mai mult sau mai puțin, se regăsesc în mai multe documente strategice, referindu-se direct la educație sau relevând importante aspecte ale dezvoltării, unde sistemul educațional este abordat în context. Totodată, au fost depistate un șir de probleme:

- Dispersarea obiectivelor și a acțiunilor într-un număr mare de documente, astfel, pentru instituțiile de învățământ fiind dificilă perceperea lor integrală, dar și transferul acestora în misiuni și obiective concrete;
- Absența corelărilor obiectivelor și acțiunilor, propuse în documente diverse;
- Abordarea insuficientă a educației pentru mediu în Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020
- Abordarea superficială a EDD în Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014 – 2020.

În baza celor menționate, vizând cadrul normativ al Republicii Moldova cu referire la EDD, considerăm necesară îmbunătățirea acestuia prin elaborarea și adoptarea unei strategii a EDD 2030, integrând și adaptând sarcinile programului Educație 2030 la condițiile specifice țării, nivelurilor și domeniilor educației, inclusiv și a educației profesionale agrare.

Consolidarea managementului performanței în educația profesională în Republica Moldova s-a produs în contextul sistemelor de management al calității care, de rând cu alte implicații pozitive, s-a impus și prin stabilirea indicatorilor de performanță în cadrul a zece standarde de acreditare, acestea constituind repere de o valoare imensă pentru fiecare instituție în direcționarea eforturilor spre o activitate de succes. Totodată, în rezultatul examinării corelative a indicatorilor de performanță aferenți standardelor de acreditare pentru învățământul profesional-tehnic și superior în raport cu sarcinile concrete stabilite prin Declarația de la Incheon „Educația 2030” identificate ca adecvate învățământului profesional, s-au constatat următoarele:

- Ca urmare a sintezei celor 51 de indicatori de performanță pentru învățământul superior și 38 pentru cel profesional-tehnic, au fost identificați 28 indicatori pentru învățământul superior și 26 - pentru cel profesional-tehnic, prin intermediul cărora se contribuie la realizarea sarcinilor EDD stabilite prin Declarația de la Incheon „Educația 2030”;

- În timp ce unii indicatori de performanță pot contribui concomitent la realizarea a două-trei sarcini ale EDD, constatăm totuși că sarcina 4.7 (care prevede „obținerea de cunoștințele și abilități pentru a promova dezvoltarea durabilă, respectarea drepturilor omului, egalitatea de gen, promovarea unei culturi a păcii și non-violenței, diversitatea culturală și contribuția culturii la dezvoltarea durabilă” [20]) nu se regăsește în anumiți indicatori rezultativi concreți.

În temeiul celor expuse, menționăm *necesitatea intervențiilor în conținutul indicatorilor de performanță prin introducerea unor indicatori suplimentari care să releve orientarea programelor de studii spre obținerea de competențe concrete (profesionale și transversale) de dezvoltare durabilă*, după cum se expune în tabelul 1.

Tabelul 1. Recomandarea unor indicatori de performanță suplimentari pentru sistemul educației profesionale

Grupa de indicatori de performanță	Indicatori suplimentari propuși	Precizare privind implementarea indicatorilor
Indicatorii calității desfășurării proceselor educației profesionale	Reflectarea distinctă a obiectivelor dezvoltării durabile în programele de educație profesională de toate nivelurile.	Prevederea, în cadrul fiecărui program de educație profesională, a competențelor de dezvoltare durabilă și concretizarea acestora prin competențe specifice/finalități de studiu pentru disciplinele aferente programului.
	Orientarea activităților de cercetare a elevilor și studenților spre formarea unor competențe de dezvoltare durabilă.	Diversificarea tematicii conferințelor științifice ale elevilor/studenților prin includerea mai multor teme aferente dezvoltării durabile; Actualizarea permanentă a tematicii tezelor de licență prin includerea subiectelor aferente dezvoltării durabile; Includerea, ca componentă obligatorie a fiecărei teze de licență/lucrare de diplomă a unui punct, prin care rezultatele investigației se vor evalua prin prisma contribuției în atingerea obiectivelor dezvoltării durabile; Organizarea mai multor forumuri științifice pentru tineretul studios, axate pe problemele dezvoltării durabile.
Indicatorii ieșirilor sistemului de educație profesională	Contribuția competențelor deținute de absolvenți în atingerea obiectivelor dezvoltării durabile.	Elaborarea unor mecanisme de evaluare a opiniei absolvenților și angajatorilor vizavi de măsura în care competențele obținute în procesul educației profesionale contribuie la atingerea obiectivelor dezvoltării durabile, valorificarea optimă a acestora în calitate de instrumente de optimizare a contribuției programelor de studii în atingerea obiectivelor dezvoltării durabile.

Sursa: elaborat de autor

În capitolul 2 al tezei - „**Implicațiile sistemului educației profesionale cu profil agrar în dezvoltarea durabilă a mediului rural în Republica Moldova**” se caracterizează și se prezintă schematic relația cauză-efect între performanța sistemului educației profesionale cu profil agrar și dezvoltarea durabilă a mediului rural; se efectuează o incursiune analitică în tendințele pieței muncii din mediul rural al Republicii Moldova; se analizează în dinamică oferta educațională cu profil agrar; se analizează performanțele educației profesionale cu profil agrar, în termeni de ieșiri cantitative și calitative, prin prisma implicațiilor în dezvoltarea durabilă a mediului rural; se evaluează comunicarea cu angajatorii, ca factor de racordare a ofertei educaționale la exigențele dezvoltării rurale durabile.

Între performanțele sistemului de educație profesională cu profil agrar și dezvoltarea rurală durabilă există o relație cauză-efect, mediată de piața muncii și întreprinderile-angajatoare, după cum se expune în figura 1.

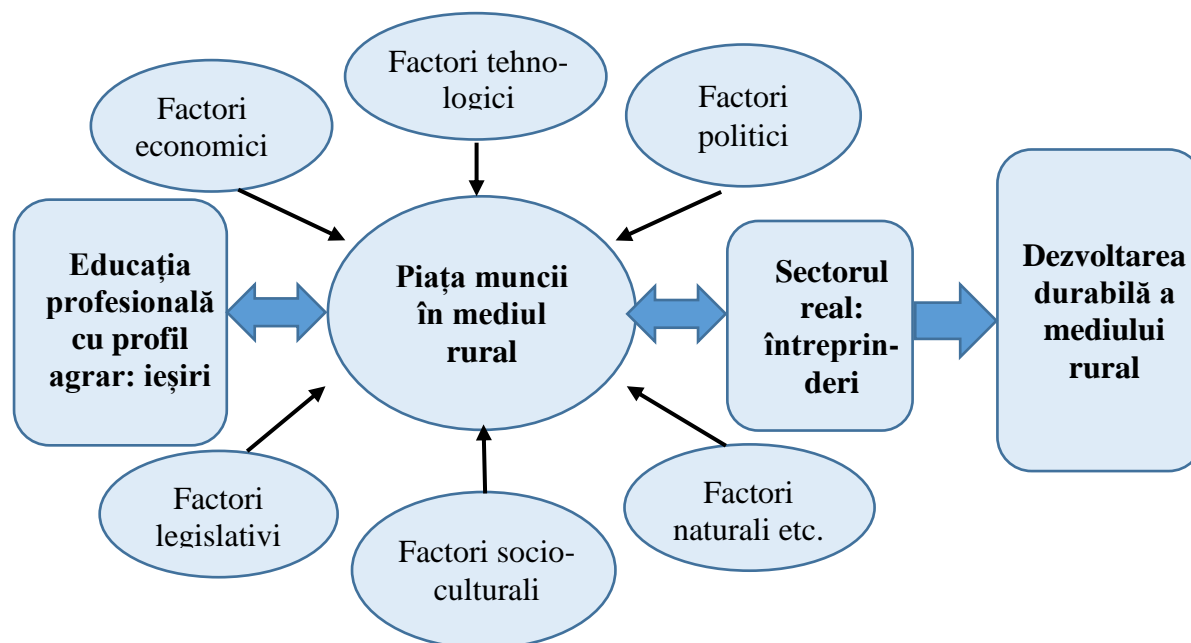

Fig. 1. Relația cauză-efect între performanța educației profesionale cu profil agrar și dezvoltarea durabilă a mediului rural

Sursa: elaborat de autor

Printre indicatorii de performanță ai educației profesionale, se manifestă nemijlocit în relația respectivă cei care exprimă ieșirile, și anume: *numărul și calitatea specialiștilor pregătiți*.

În calitatea sa de „arenă” pe care se confruntă ieșirile sistemului de pregătire profesională agrară cu exigențele sectorului real și, în special, ale agriculturii ca ramură economică de bază în mediul nominalizat, piața muncii din mediul rural se impune prin următoarele aspecte pozitive: tendințe superioare în evoluția indicatorilor absoluți și relativi de bază față de cele medii pe țară, precum și ale mediului urban; creșterea neesențială a numărului populației active și a populației ocupate; creșterea, începând cu anul 2012, a ratei de activitate și de ocupare; reducerea stabilă a ratei șomajului începând cu anul 2010. Concomitent menționăm că, chiar dacă se constată o îmbunătățire a indicatorilor pieței muncii în mediul rural prin compararea datelor anului 2018 cu 2008, tendințele nu sunt stabile, iar nivelul atins este foarte modest, comparativ cu cel al comunității europene. Astfel, în anul 2018 rata medie a ocupării populației Republicii Moldova a fost cu 31,2 p.p. mai mică decât media europeană, iar rata ocupării populației mediului rural – cu 30,4 p.p. mai redusă.

Prin generalizarea rezultatelor analizei forței de muncă din sectorul agrar al Republicii Moldova, apreciem pozitiv următoarele aspecte: începând cu anul 2012 - ascendența cantitativă a forței de muncă a ramurii; o pondere ridicată a forței de muncă calificată (în special a deținătorilor diplomelor de studii superioare). De asemenea, constatăm următoarele probleme: ritmul încetinit de creștere a numărului salariaților; incapacitatea sectorului de a crea locuri formale noi de lucru; ritmul lent de

creștere a ponderii specialiștilor cu studii superioare în componența forței de muncă calificate; reducerea continuă a ponderii angajaților cu diplome de studii profesionale (nivelurile 4-5 ISCED) și certificate de calificare (nivelul 3 ISCED) în componența forței de muncă calificate; persistarea continuă a fenomenului îmbătrânirii forței de muncă a sectorului vizat.

Chiar dacă problemele aferente forței de muncă agricole în Republica Moldova, în cea mai mare parte, sunt similare cu cele constatate la nivel european [10], reieșind din semnificația deosebită a agriculturii în calitatea sa de ramură de bază pentru dezvoltarea economică și socială a statului, deducem asupra necesității unor eforturi masive, orientate la o gestionare mai eficace și eficientă a forței de muncă a ramurii, racordarea optimă a acesteia la necesitățile sectorului în aspect cantitativ și calitativ. Contextul economic și social al Republicii Moldova impune necesitatea oferirii atenției anume la tendințele de creștere a populației ocupate în agricultură, și, implicit, preluării practicilor aplicate de țările care prognozează o astfel de tendință în vederea atingerii obiectivului dat, așa ca Belgia, Franța, Germania, Lituania, Portugalia și Marea Britanie.

După cum s-a precizat anterior, printre indicatorii de performanță ai sistemului de educație profesională, indicatorii care reprezintă ieșirile sunt cei care se manifestă ulterior în sistemul complex de relații cauză-efect „performanță a educației profesionale - performanțe ale dezvoltării durabile”. În aspect cantitativ, ieșirile educației profesionale se exprimă prin numărul de specialiști pregătiți – absolvenți ai instituțiilor de învățământ aferente. În aspect calitativ, acestea trebuie evaluate prin prisma măsurii în care competențele deținute satisfac exigențele sectoarelor [21, p. 485].

Pentru o investigație mai profundă a ieșirilor sistemului educației profesionale cu profil agrar în aspect cantitativ, de rând cu evaluarea dinamicii numărului de absolvenți, s-a efectuat și analiza numărului de elevi și studenți, astfel putând fi scoase în evidență nu doar tendințele actuale, dar și reliefate tendințele viitoare în prestația sistemului respectiv (figurile 2-6).

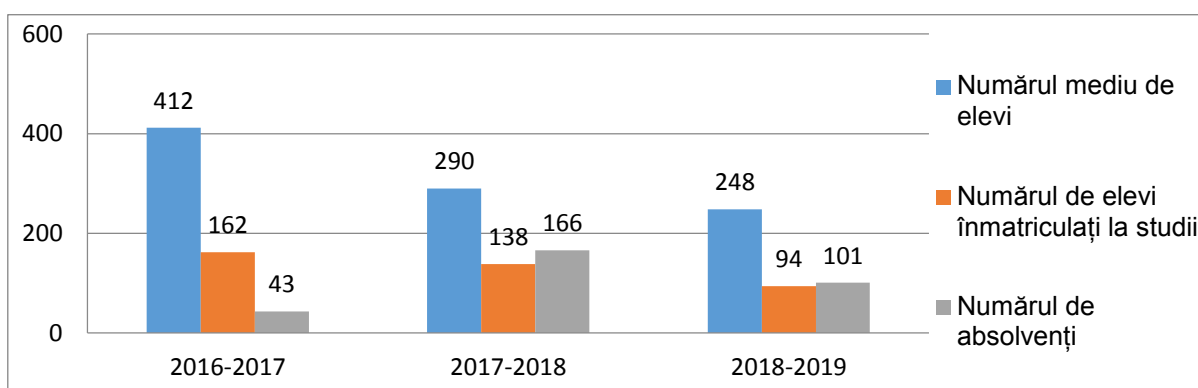

Fig. 2. Evoluția efectivului de elevi și absolvenți în învățământul profesional tehnic secundar, domeniul „Agricultură, silvicultură, piscicultură și veterinărie” în Republica Moldova în perioada 2016-2019, pers.

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [6]

Datele figurii 2 relevă o reducere stabilă a numărului de elevi din învățământul profesional secundar, domeniul „Agricultură, silvicultură, piscicultură și veterinarie” în perioada 2016-2019, tendință ce afectează și numărul de absolvenți.

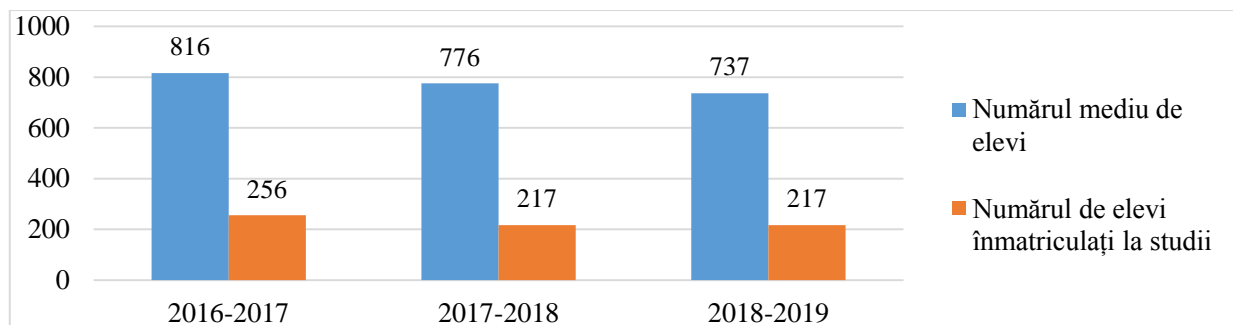

Fig. 3. Evoluția efectivului de elevi în învățământul profesional tehnic postsecundar, domeniul „Agricultură, silvicultură, piscicultură și veterinarie” în Republica Moldova în perioada 2016-2019, pers.

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [6]

O evoluție similară constatăm că a avut și efectivul de elevi al domeniului investigat din învățământul profesional tehnic postsecundar (figura 3). Implicat constatăm că, conform datelor expuse în figura 4, în perioada 2016-2018 numărul de absolvenți a crescut continuu. Tendința respectivă de creștere nu se poate menține însă și în continuare în virtutea reducerii stabile a numărului de elevi.

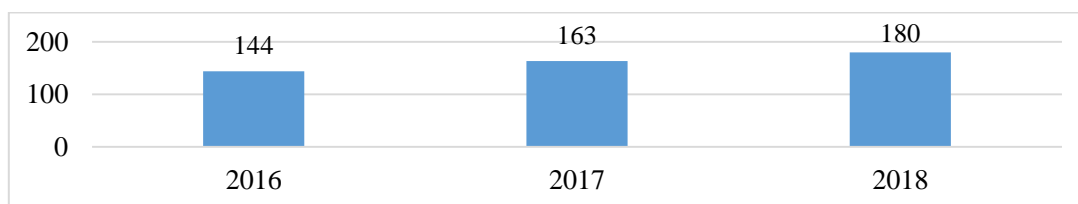

Fig. 4. Evoluția numărului de absolvenți în învățământul profesional tehnic postsecundar, domeniul „Agricultură, silvicultură, piscicultură și veterinarie” în Republica Moldova în perioada 2016-2018, pers.

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [6]

Cu privire la evoluția numărului de studenți la programele de studii superioare în domeniul științelor agricole (figura 5) constatăm, de asemenea, existența unei tendințe stabile de reducere, fiind atestată o situație mai puțin precară în evoluția numărului de studenți ai domeniului medicinei veterinare. În aceeași perioadă (2016-2019), dacă numărul de absolvenți ai programului de studii integrate „Medicină veterinară” nu a suferit modificări esențiale, numărul absolvenților programelor în domeniul științelor agricole s-a redus drastic, cu peste 65% (figura 6).

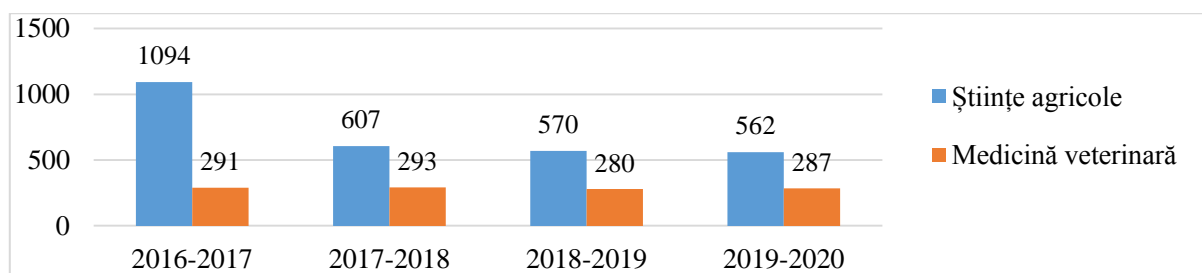

Fig. 5. Evoluția numărului de studenți la programele de studii superioare în domeniul științelor agricole și de studii integrate în domeniul medicinei veterinare în Republica Moldova în perioada 2016-2020, pers.

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [6]

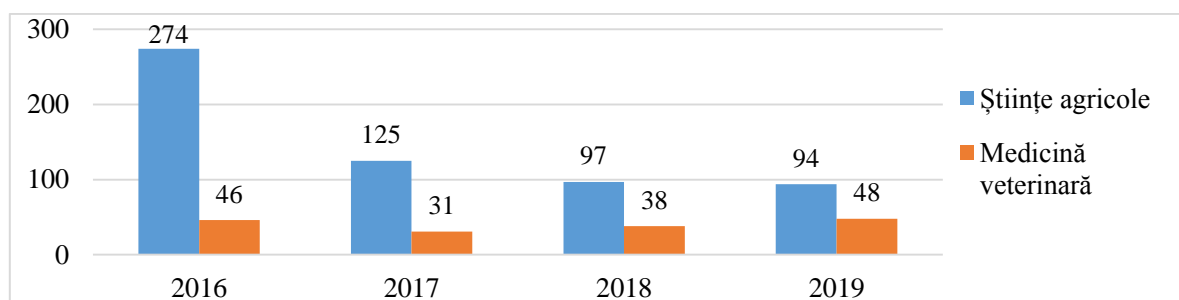

Fig. 6. Evoluția numărului de absolvenți ai programelor de studii superioare în domeniul științelor agricole și studii integrate în domeniul medicinei veterinare în Republica Moldova în perioada 2016-2019, pers.

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [6]

Analiza comparativă a tendințelor în evoluția numărului de elevi și studenți ai programelor de educație profesională cu profil agrar și a tendințelor generale medii la nivel național a permis de a deduce următoarele:

- în învățământul profesional tehnic secundar și postsecundar în perioada analizată (2016-2019) ritmul reducerii numărului de elevi din domeniul analizat a fost, respectiv, cu 20,5 p.p. și 7,1 p.p. mai înalt decât cel înregistrat pe ansamblul programelor. Implicit, s-a redus continuu și ponderea elevilor din domeniul dat în numărul total de elevi, respectiv, cu 0,55 p.p. și 0,2 p.p.;
- o situație și mai precară constatăm în evoluția comparativă a numărului de studenți din învățământul superior. Astfel, dacă numărul studenților din domeniul „Medicină veterinară” nu a suferit modificări esențiale, ritmul de reducere a contingentului de studenți ai domeniului „Științe agricole” a depășit tendința medie pe țară cu 28,83 p.p. Se constată și reducerea ponderii studenților domeniului vizat cu 0,68 p.p.

Cu referire la evoluția numărului de absolvenți ai domeniului agriculturii, silviculturii, pisciculturii și veterinăriei, învățământ profesional-tehnic, remarcăm că aceasta este calitativ superioară față de situația numărului total de absolvenți ai nivelului respectiv de învățământ, fiind constatat un ritm de creștere a numărului de absolvenți cu 38,1 p.p. mai înalt în învățământul profesional tehnic secundar și cu 21,5 p.p. – în învățământ profesional tehnic postsecundar. Concomitent, remarcăm și o situație favorabilă în evoluția ponderii absolvenților domeniul agriculturii, silviculturii, pisciculturii și veterinăriei.

Prin corelarea datelor privind evoluția contingentului de elevi și absolvenți, deducem însă că, în virtutea reducerii numărului de elevi, într-un timp apropiat se vor schimba și tendințele în numărul de absolvenți. Programele aferente domeniului „Agricultură, silvicultură, piscicultură și veterinărie” vor fi mai afectate, fiind constatată reducerea atractivității acestora comparativ cu alte programe de formare profesională inițială.

În învățământul superior, domeniul „Științe agricole”, deja la etapa actuală se constată un ritm sporit de reducere a absolvenților, acesta depășind cu 41,5 p.p. ritmul de reducere a absolvenților în mediu pe toate programele, stabilit în perioada 2016-2019.

Chiar dacă, prin compararea situației existente în Republica Moldova cu cea din spațiul european se constată o serie de probleme similare vizavi de atractivitatea programelor de studii profesionale, constatăm totuși anumite semne de remediere a situației pe viitor în învățământul terțiar al UE. Astfel, ponderea mai mare a studenților din domeniul agriculturii, silviculturii, pisciculturii și veterinăriei (1,9%), vizavi de ponderea absolvenților aceluiași domeniu (1,7%) demonstrează creșterea, fie și nesemnificativă, a atractivității domeniului nominalizat [13].

Prin generalizarea celor expuse cu referire la dinamica ofertei educaționale, constatăm că *tendințele identificate în numărul de studenți și absolvenți relevă diminuarea performanței educației profesionale cu profil agrar abordate în aspect de ieșiri cantitative într-un orizont de timp de 3-4 ani.*

Semnificația problemei relațiilor tinerilor cu piața muncii în contextul preocupării pentru dezvoltarea durabilă este recunoscută la nivel global, afirmație argumentată prin conținutul obiectivului 8 renumitei Agendei 2030: „Promovarea creșterii economice incluzive și durabile, a ocupării forței de muncă și muncii decente pentru toți” [11]. Atenția sporită acordată tinerilor este una firească și justificată, existând o serie întregă de fenomene negative care se manifestă în evoluția cantitativă și calitativă a segmentului de populație tânără calificată. Studiile efectuate, alături de datele statistice existente, relevă faptul că în Republica Moldova indicatorii ocupaționali ai tinerilor înregistrează valori mai scăzute comparativ cu populația economic activă totală [9, p. 6]. Astfel, se estimează că doar o treime din tineretul din Moldova lucrează, în timp ce la nivelul UE cca 46% din tineret este încadrat în câmpul muncii [14, p. 33]. În temeiul acestei constatări, *este evidentă problema transferului propriu-zis al performanței educației profesionale în performanța sectoarelor vizate, problemă generată de inserția în câmpul muncii a unui număr redus de absolvenți.* Ultimul raționament este confirmat și prin analiza datelor statistice cu privire la evoluția forței de muncă calificate tinere. Astfel, fiind analizate comparativ ratele de activitate, de ocupare și șomaj a populației calificate tinere în Republica Moldova în perioada 2010 și 2018, s-au constatat următoarele: ratele de activitate și de ocupare a populației calificate tinere în perioada examinată s-au redus, diferențele fiind mai semnificative privind tinerii cu studii superioare. Chiar dacă concomitent constatăm și reducerea ratei șomajului printre segmentele cercetate de populație, tendința respectivă nu poate fi considerată relevantă în condițiile absenței unor date exacte cu privire la numărul efectiv al șomerilor.

Pe de altă parte, printr-o reflecție sumară asupra cererii de specialiști pentru sectorul agrar, deducem că, în virtutea furnizării unui număr destul de mare de specialiști în fiecare an de către instituțiile de învățământ de diverse niveluri, ajung la locurile concrete de muncă o parte neconsiderabilă din absolvenți și se rețin acolo un număr și mai mic.

Raționamentul că o mare parte din absolvenții cu studii superioare în domeniul științelor agricole și medicinei veterinare nu se regăsesc în întreprinderile agricole este confirmat și prin ponderea redusă a specialiștilor tineri cu studii superioare în numărul total al populației ocupate în sectorul respectiv, precum și absența unor schimbări calitative vizibile în perioada 2010-2018, după cum s-a remarcat anterior. Problema respectivă este confirmată și de rezultatele mai multor studii efectuate asupra pieței muncii. Astfel, o investigație efectuată în anul 2015 a scos în evidență faptul că, dacă la nivel național rata medie de ocupare a tinerilor cu studii superioare era de cca 53%, în mediul rural aceasta constituia doar 43%. Concomitent, s-a constatat că din 10 șomeri în mediul rural, 7 erau tineri [9, p. 21].

O situație similară se atestă și în nivelul de valorificare de către sectoare a prestației de forță de muncă calificată, absolvenți ai instituțiilor de învățământ profesional tehnic. Problemele existente la acest capitol au fost menționate și în Concepția privind restructurarea sistemului de cercetare-inovare, educație și extensiune rurală în domeniul agroalimentar, fiind remarcat faptul că, începând cu anul 2013, rata de angajare în câmpul muncii a absolvenților din centre de excelență și colegii s-a redus continuu, în anul 2017 fiind de doar 31,9% din numărul total de absolvenți, în timp ce cea mai înaltă rată de angajare de 41,27% a fost fixată în anul 2014. Implicit, a fost identificată și o altă problemă semnificativă – cea a nivelului redus de încadrare în muncă conform domeniului de studii. Din absolvenții anului 2017, doar 19,8% erau angajați în domeniile de pregătire profesională corespunzătoare actului de studii, în timp ce 10,2% au fost angajați în alte domenii, 1,9% s-au regăsit în afaceri proprii sau de familie, 13,2% au plecat peste hotare, iar 8,5% nu realizau nici o activitate [2].

Efectuarea unui sondaj de opinie în baza unui chestionar online, realizat în anul 2019 pe un eșantion de 91 de elevi (din diverse instituții de învățământ profesional postsecundar) ai specialităților agricole din ultimul an de studii a permis de a constata că 28,6%, fiind încă pe băncile instituției, deja sunt determinați să se angajeze în alte domenii decât cel agricol. Datele cu privire la factorii perturbatori ai angajării identificați în cadrul sondajului sunt expuse în figura 7.

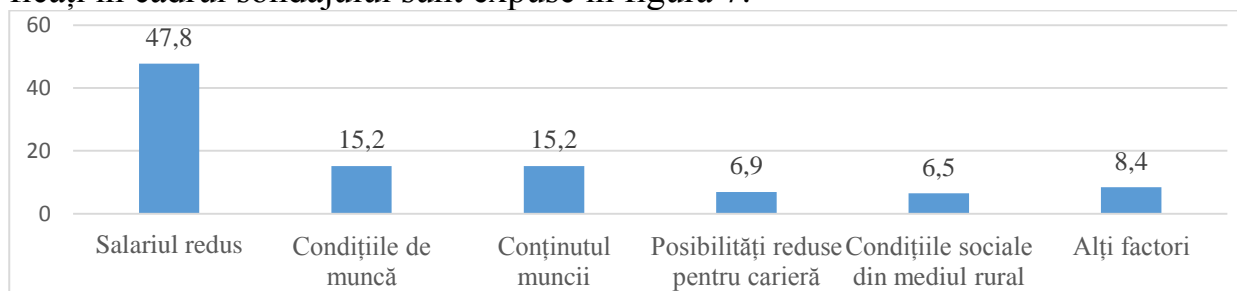

Fig. 7. Ierarhizarea factorilor demotivaționali ai disponibilității de angajare a absolvenților instituțiilor de învățământ profesional tehnic la întreprinderi agricole, %

Sursa: elaborat de autor

Atât nivelul redus de angajare a specialiștilor tineri pregătiți, cât și fluctuația mare a personalului efectiv au condiționat insuficiența specialiștilor calificați în sectorul producției agricole. Un sondaj de opinie al angajatorilor absolvenților specialităților agricole, realizat în anul 2019 pe un eșantion de 310 persoane, a scos în evidență faptul că, practic la toate specialitățile agricole există insuficiență de personal calificat [19, p. 5], fiind constatat un deficit enorm de forță de muncă calificată pentru sectorul agrar.

Prin generalizarea celor expuse, deducem că, de rând cu reducerea propriu-zisă a efectivelor de specialiști pregătiți constatată anterior, există și problema transferului ieșirilor cantitative ale sistemului educației profesionale cu profil agrar în performanțe ale sectoarelor, fapt ce diminuează substanțial contribuția potențială a resurselor umane în atingerea obiectivelor dezvoltării durabile.

Insuficiența cantitativă a personalului calificat în sectorul producției agricole nu este unica problemă aferentă transferului performanței educației profesionale în sectorul real. În aceeași ordine de idei, trebuie să menționăm repetat că, de rând cu reflecția cantitativă a ieșirilor învățământului profesional, o importanță semnificativă o are și calitatea acestor ieșiri, exprimată prin competențele deținute de absolvenți și regăsindu-se ulterior în contribuția acestora în performanța sectorului/întreprinderilor și organizațiilor unde activează după absolvire.

Cu referire ieșirile în aspect calitativ ale sistemului de educație profesională cu profil agrar, este necesar să recunoaștem existența problemei unor decalaje între exigențele sectorului și calitatea prestației educaționale [3; 17; 19]. În acest context, vom aborda repetat sondajul de opinie menționat anterior [19, p. 76]. Astfel, în rezultatul examinării aprecierii de către angajatori a calității pregătirii specialiștilor pe domeniile aferente programelor cercetate (Fitotehnie, Horticultură, Pedologie și protecția solului, Producția culturilor agricole și creșterea animalelor, Zootehnie și medicină veterinară, Tehnologia produselor de origine vegetală), s-a constatat că, din numărul total de programe, doar una (Agronomie, nivelul 6 ISCED) a obținut o notă medie de 4,7 puncte, punctajul maxim posibil fiind de 5 puncte. 13 programe evaluate au obținut note medii cuprinse în limitele 3,6-4,5 puncte; 4 programe au obținut note medii cuprinse între 2,1-2 puncte, iar două programe au fost apreciate cu note cuprinse între 1,1-2 puncte. Totodată, au fost identificate o serie vastă de competențe care necesită îmbunătățire. Existența problemei calității competențelor oferite în cadrul sistemului de educație profesională cu profil agrar a fost reliefată și prin intermediul evaluării satisfacției a 194 specialiști și manageri ai întreprinderilor agricole vizavi de măsura în care competențele achiziționate în procesul pregătirii profesionale îi ajută să realizeze sarcinile aferente dezvoltării durabile la nivel de întreprindere, rezultatele exercițiului respectiv fiind descrise detaliat în contextul conținutului capitolului 3.

În Republica Moldova semnificația comunicării cu reprezentanții mediului de afaceri, în calitate de angajatori efectivi sau potențiali, este recunoscută ca instrument important în racordarea educației profesionale la necesitățile pieței muncii, dar valorificat insuficient [16; 24; 29]. Astfel, putem menționa acțiunile întreprinse în vederea creării unui cadru normativ care ar facilita adaptarea ofertei educaționale la necesitățile pieței muncii prin conlucrarea activă cu reprezentanții sectoarelor, inclusiv adoptarea legii cu privire la comitetele sectoriale pentru formare profesională nr. 244 din

23.11.2017 [1], care stabilește statutul juridic, modul de organizare și funcționare a comitetelor sectoriale pentru formarea profesională. Prin examinarea cadrului normativ existent, constatăm însă că în centrul misiunii comitetelor sectoriale se află doar învățământul profesional tehnic (alături de formarea continuă), fiind omis învățământul superior. Totodată, conform reflecțiilor făcute publice asupra calității activităților desfășurate de către comitetele sectoriale existente, constatăm persistența unei serii de probleme în realizarea atribuțiilor asumate de structurile respective, așa ca:

- absența unei viziuni clare în ceea ce privește conectarea intereselor mediului de afaceri cu programele educaționale la nivel național;
- lipsa unei comunicări continue între comitetele sectoriale și instituțiile statului;
- ritmul lent al acțiunilor în vederea dezvoltării parteneriatelor la nivel local, participarea la elaborarea politicilor publice în domeniul muncii ș.a. [15].

Făcând o sinteză a celor expuse, deducem asupra existenței unei serii de factori cu influență directă, cât și indirectă asupra calității funcționării comitetelor sectoriale, aceștia fiind expuși într-un arbore al problemei (figura 8). Implicit, evidențiem consecințele directe și pe termen lung a funcționalității reduse a comitetelor sectoriale.

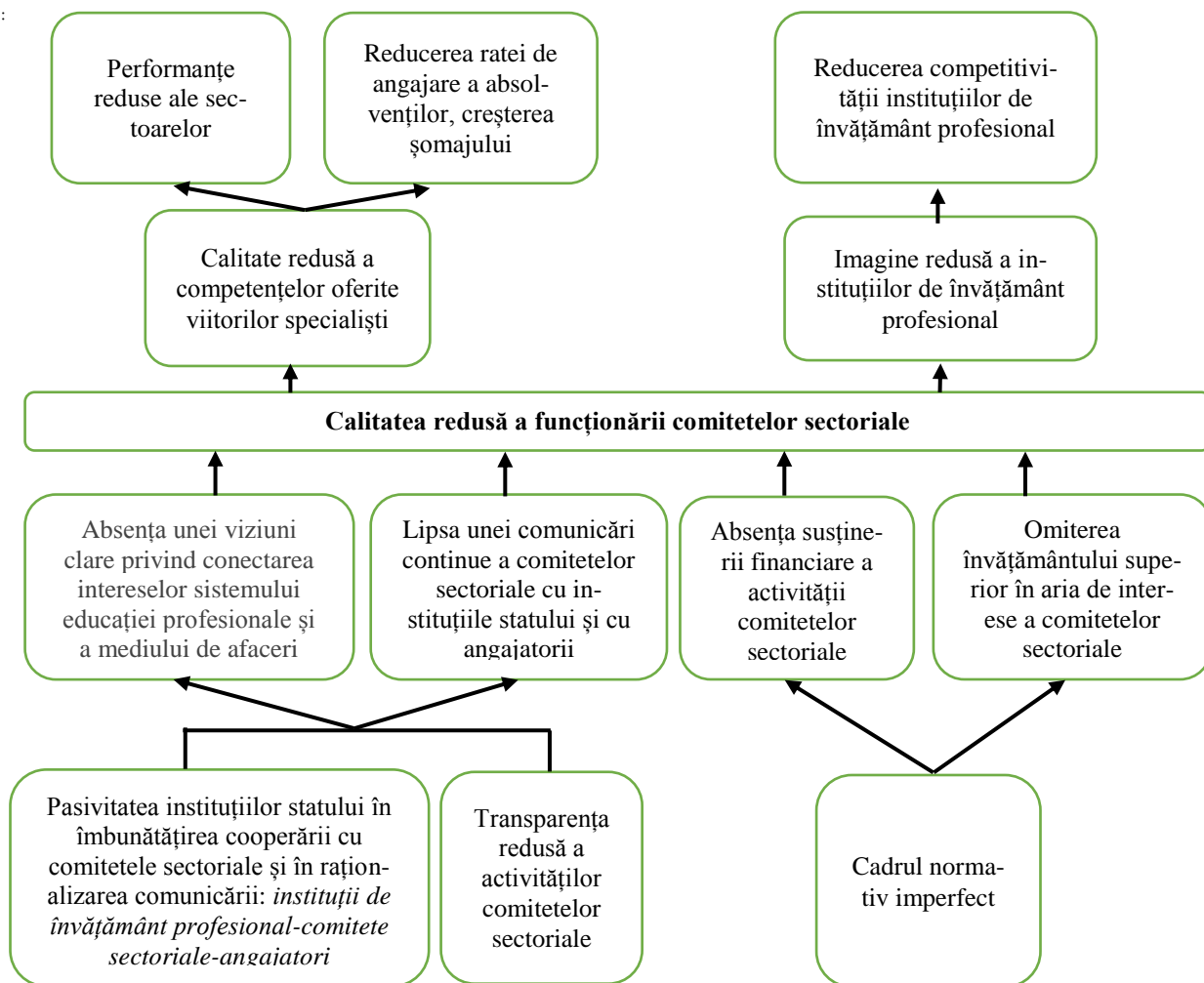

Fig. 8. Arborele problemei calității reduse a funcționării comitetelor sectoriale în Republica Moldova

Sursa: [22, p. 529]

Datele sintetizate cu privire la cauzele și consecințele problemelor funcționării comitetelor sectoriale în Republica Moldova permit de a identifica activitățile necesare de întreprins în vederea atingerii obiectivului general de sporire a calității funcționării comitetelor sectoriale, precum și consecințele pozitive scontate (figura 9).

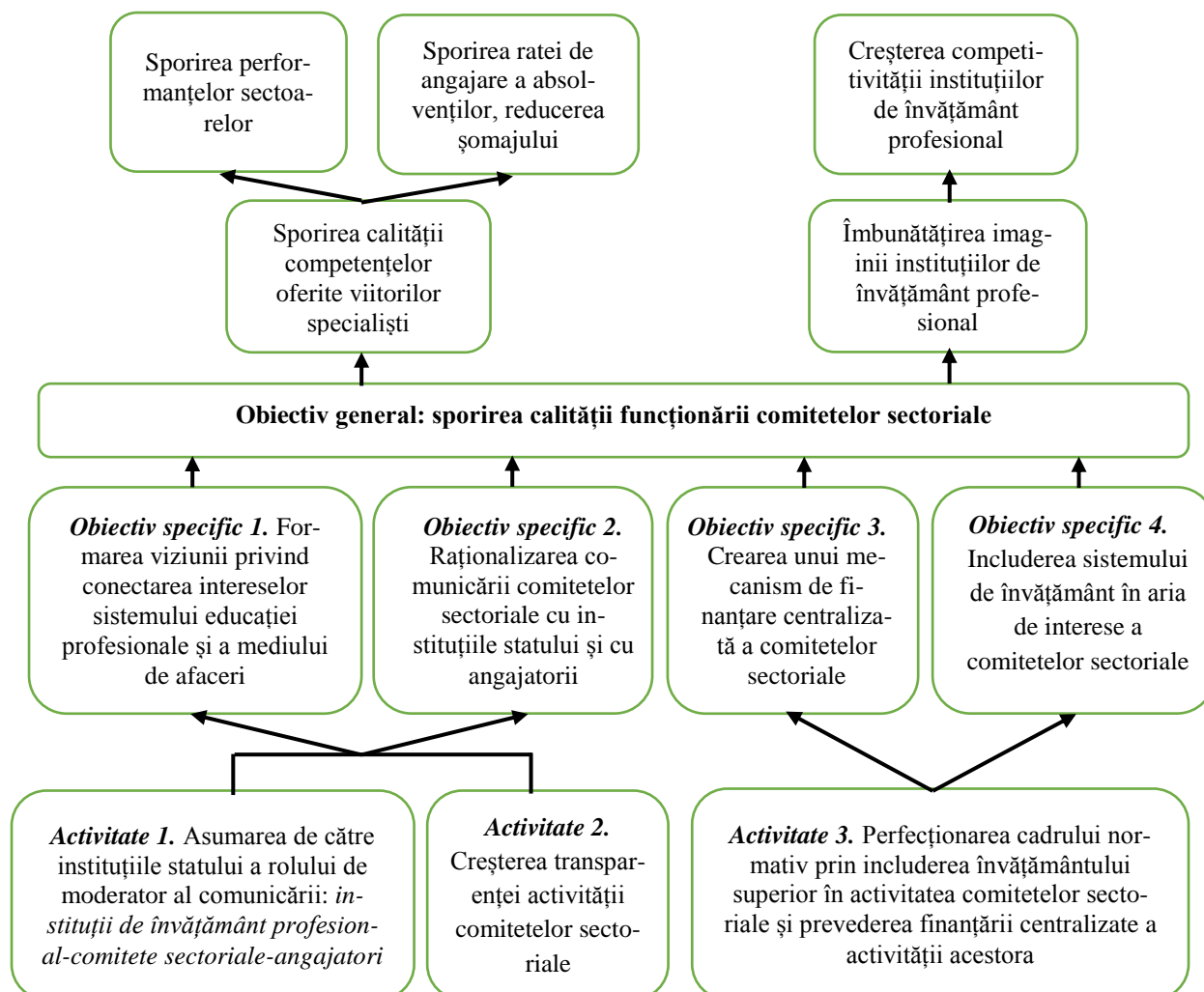

Fig. 9. Obiectivele specifice și activitățile propuse în vederea sporirii calității funcționării comitetelor sectoriale în Republica Moldova

Sursa: [22, p. 530]

În capitolul 3 – „Modelarea relației dintre performanța învățământului profesional agrar și dezvoltarea durabilă a mediului rural” se procesează rezultatele unui sondaj de opinie realizat pe un eșantion de 194 respondenți și se modelează matematic impactul competențelor obținute în procesul educației profesionale asupra dezvoltării durabile a întreprinderii. De asemenea, prin generalizarea constatărilor făcute, se identifică și expun direcțiile de intervenție în managementul performanței educației profesionale cu profil agrar în vederea adaptării ofertei educaționale la exigențele dezvoltării rurale durabile.

Pentru determinarea impactului competențelor obținute în instituțiile de învățământ profesional agrar asupra performanței în dezvoltarea durabilă, a fost realizată o cercetare selectivă a managerilor și specialiștilor întreprinderilor agricole din mediul rural, cu studii de specialitate finalizate în domeniu agricol.

În scopul asigurării unei reprezentativități acceptabile a rezultatelor cercetării selective, eșantionul (194 respondenți) a fost prelevat în baza unei selecții mixte, cu o eroare limită de reprezentativitate de 3,2 angajați/întreprindere, și o semnificație de $\alpha = 0,05$.

În vederea valorificării optime a rezultatelor cercetării selective și evaluării aspectelor cantitative și calitative privind performanța întreprinderilor, corelată cu variabilele educaționale, chestionarul prin care s-a realizat sondajul a constat dintr-un set de 37 de întrebări structurate pe trei blocuri:

- I. Întrebări de evaluare a contribuției competențelor obținute în instituția de învățământ profesional asupra dezvoltării mediului de producție;
- II. Întrebări privind contribuția competențelor enunțate în dezvoltarea durabilă a mediului social;
- III. Întrebări de cuantificare a măsura în care competențele enunțate (profesionale și transversale) au contribuit la sporirea productivității muncii.

Cele șase variabile incluse în secțiunea 2 (q1) s-au referit la activități ce presupun:

- q1_1 - Diversificarea culturilor agricole;
- q1_2 - Diversificarea șeptelului de animale;
- q1_3 - Evaluarea și îmbunătățirea patrimoniului genetic;
- q1_4 - Menținerea și sporirea fertilității solului;
- q1_5 - Gospodărirea rațională a apelor;
- q1_6 - Aplicarea tehnologiilor ecologice de producție.

În urma interpretării datelor constatăm că cel mai favorabil calificativ l-a obținut „Diversificarea culturilor agricole”, nivelul mediu tinzând spre valoarea maximă a satisfacției (3,27), în timp ce cea mai mică valoare revine „Diversificării șeptelului de animale” (2,10). Mici dificultăți (valori plasate sub nivelul mediu) pot fi sesizate și în cazul variabilelor „Evaluarea și îmbunătățirea patrimoniului genetic” și „Gospodărirea rațională a apelor” (figura 10).

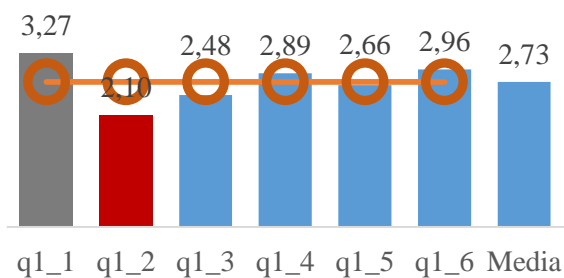

Fig. 10. Mediile privind satisfacția față de competențele în cazul activităților din secțiunea q1

Sursa: elaborat de autor

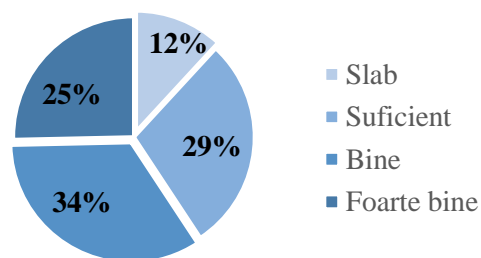

Fig. 11. Structura medie a respondenților după nivelul de satisfacție în cazul activităților din secțiunea q1

Sursa: elaborat de autor

În general, cea mai frecventă valoare selectată a fost 3, ce corespunde calificativului „bine” (figura 11). În același timp, mai mult de 1/5 din respondenți au optat în mediu pentru varianta „slab”, deși, un lucru îmbucurător, această extremă a fost devansată mai mult de 2 ori (25%) de varianta opusă („foarte bine”).

Rezultatele estimării corelației liniare parțiale indică că numai variabila q1_2 se manifestă independent de celelalte variabile cuprinse în setul de variabile q1.

În secțiunea a III-a (q2) au fost incluse 8 variabile calitative ordinale:

- q2_1 - Sporirea calității produselor agricole obținute;
- q2_2 - Prelucrarea deșeurilor agricole;
- q2_3 - Valorificarea optimă a clădirilor și peisajului;
- q2_4 - Sporirea calității drumurilor;
- q2_5 - Dezvoltarea serviciilor rurale;
- q2_6 - Dezvoltarea resurselor umane din subordinea dvs.;
- q2_7 - Asigurarea unor condiții adecvate de muncă personalului angajat;
- q2_8 - Asigurarea unor salarii decente personalului angajat.

Și în cazul acestui set de variabile, cel mai favorabil calificativ l-a obținut prima variabilă din lista „Sporirea calității produselor agricole obținute”, aceasta fiind caracterizată de un punctaj mediu de 3.39, ceea ce determină această variabilă ca un scop în sine în pregătirea specialiștilor în domeniul agricol (figura 12). Calificativul maximal a fost acordat acestei variabile de mai mult de jumătate din respondenți, iar cumulat calificativul 3 și 4 angajează aproape 90% din opțiuni.

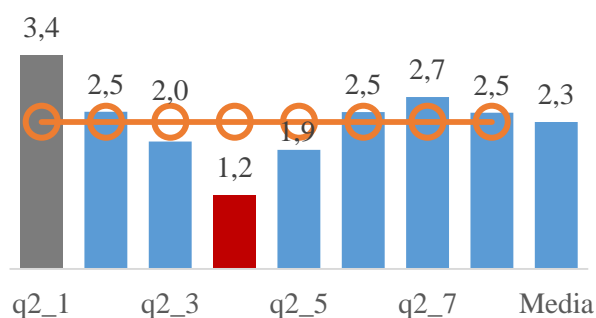

Fig. 12. Mediile privind satisfacția față de competențele în cazul activităților din secțiunea q2

Sursa: elaborat de autor

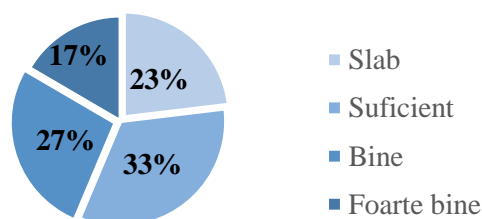

Fig.13. Structura medie a respondenților după nivelul de satisfacție în cazul activităților din secțiunea q2

Sursa: elaborat de autor

În cazul acestui set de variabile, opțiunile au fost repartizate mai uniform, evidențiindu-se calificativul „suficient”, cu 33%, urmat de calificativul „bine” (27%). În concurența valorilor extreme a cedat calificativul „foarte bine” în favoarea calificativului „slab” (figura 13).

Ipoteza existenței legăturii între variabilele cantitative „vârstă”, și variabilele ce exprimă nivelul de satisfacție privind competențele preluate în procesul de instruire necesare dezvoltării durabile a mediului rural (verificată prin determinarea coeficienților de corelație Pearson) infirmă ipoteza existenței legăturii dintre variabilele corelate. În ceea ce privește „vechimea”, nu se constată interdependențe semnificative cu variabilele din setul q2, decât în cazul variabilei q2_8, unde se reflectă o dependență slabă.

Analizând aspectele de interdependență dintre cele două seturi de variabile, constatăm o viziune un pic diferită a respondenților asupra activităților agricole de bază și a celor destinate dezvoltării durabile, deși în unele cazuri mai pot fi surprinse

legături semnificative, dar de o intensitate redusă. Aspectele descrise pot provoca anumite dificultăți în cazul angajării separate a acestor variabile în modele econometrice, deoarece existența unei interdependențe dintre variabile factoriale poate prejudicia calitatea modelului estimat. În acest sens vor fi întreprinse procedee de transformare și includere a acestor variabile în modelele elaborate.

O extindere logică a procesului de analiză cantitativă se va materializa în elaborarea unui model econometric, prin care vor fi aprofundate analizele realizate anterior, încât comportamentul entităților descris prin intermediul celor 194 de respondenți (subiecții sondajului) va fi completat cu noi abordări cantitative (determinate estimativ prin modele econometrice). La fel, elaborarea unui model econometric ne va permite o cunoaștere mai temeinică a măsurii în care variabila rezultativă (efectul fiind exprimat prin sporul mediu anual al productivității muncii [variabila q3]) a fost determinată de seturile de variabile factoriale (cauză), prin care se caracterizează nivelul de satisfacție față de competențele obținute în procesul educației profesionale (variabilele secțiunii q1 și q2).

Pornind de la presupunerea conform căreia un nivel de satisfacție mai mare ar încuraja rezultate mai mari (spor mediu al productivității muncii mai mare), vom încerca să estimăm modelul dependenței dintre seturile de variabilele q1 și q2. Diferența mare dintre valorile variabilei dependente (q3) și valorile variabilelor independente (seturile de date q1 și q2), dar și caracterul diferit al variabilelor (scale diferite: q3 - de tip proporțional, pe când q1 și q2 - de tip ordinal), va implica operarea unor transformări ale variabilei rezultative prin logaritmare. În acest caz, modelul specificat va avea o expresie analitică semilogaritmică, de forma:

$$\log y = b_0 + \sum_{j=1}^k b_j x_j + e \quad (1)$$

în care: $\log y$ - Valorile logaritmice a variabilei spor mediu al productivității (q3);
 b_0 - Termenul liber al modelului – indică valoarea variabilei în condițiile unor valori nule ale variabilelor factoriale;
 b_j - Parametrii de regresie, care indică cu câte unități va crește logaritmul valorii variabilei rezultative la o creștere a variabilei factoriale cu o unitate;
 x_j - Variabila factorială j;
 e - Eroarea/valoarea reziduală a modelului (diferența dintre valoarea rezultativă empirică și cea ajustată).

Activitățile de specificare a modelului și de estimare a acestuia au fost realizate cu ajutorul softului de analiză econometrică EViews, iar rezultatele au fost preluate în stilul grafic al softului respectiv, după cum urmează:

$$\text{LOG}(Q3) = C(1)*Q1_1 + C(2)*Q1_2 + C(3)*Q1_3 + C(4)*Q1_4 + C(5)*Q1_5 + C(6)*Q1_6 + C(7) \quad (2)$$

Valoarea lui C (termenul liber) arată că dacă influența factorilor incluși în model va fi nulă, atunci sporul mediu al productivității muncii pentru ultimii trei ani va fi de 31,8 mii lei per angajat.

Creșterea aprecierii nivelului de apreciere față de competențele obținute în procesul educației profesionale, în scopul diversificării culturilor agricole, va determina

o creștere a productivității muncii cu circa 1,21 mii lei. Rezultatele estimării arată că doi dintre estimatorii parametrilor modelului (C și q1_2) dispun de o semnificație superioară, în timp ce semnificația celorlalți estimatori ai parametrilor modelului sunt caracterizați de niveluri de semnificație de la slab până la moderat.

Coeficientul de corelație multiplă indică o legătură de interdependență slabă spre medie ($R = 0,34$), ceea ce rezultă un raport de determinație $R^2 = 0,15$, sau circa 15% din variația variabilei rezultate este determinată de variația variabilelor factoriale angajate în model. Rezultatele estimării calității generale a modelului vorbesc despre o calitate acceptabilă a acestuia (F-statistic = 5,09, Prob(F-statistic) = 0,000077).

O combinare a variabilelor factoriale din cele două secțiuni (q1 și q2) ar putea să contribuie la o fortificare calitativă a modelului, dar și o explicare asociată a influenței factorilor pentru a stabili un clasament al acestora. În acest caz, modelul de regresie estimată va avea forma:

$$\begin{aligned} \text{LOG}(Q3) = & C(1)*Q1_1 + C(2)*Q1_2 + C(3)*Q1_3 + C(4)*Q1_4 + \\ & C(5)*Q1_5 + C(6)*Q1_6 + C(7)*Q2_1 + C(8)*Q2_2 + C(9)*Q2_3 + \\ & C(10)*Q2_4 + C(11)*Q2_5 + C(12)*Q2_6 + C(13)*Q2_7 + \\ & C(14)*Q2_8 + C(15) \end{aligned} \quad (3)$$

Din rezultatele estimate observăm că cel mai influent factor al sporului productivității muncii este q2_1 – „Sporirea calității produselor agricole obținute”, iar modificarea opiniei respondenților față de acest factor determină o modificare în același sens a variabilei rezultative cu cca 2,01 mii lei, urmând q2_5 - „Dezvoltarea serviciilor rurale” (+1,56) și q1_4 – „Menținerea și sporirea fertilității solului” (+1,26). La celălalt pol se situează variabilele cu o influență inferioară, cei mai puțin influenți fiind q1_2 – „Diversificarea șeptelului de animale”, q2_6 – „Dezvoltarea resurselor umane” și, respectiv, q2_2 – „Prelucrarea deșeurilor agricole”.

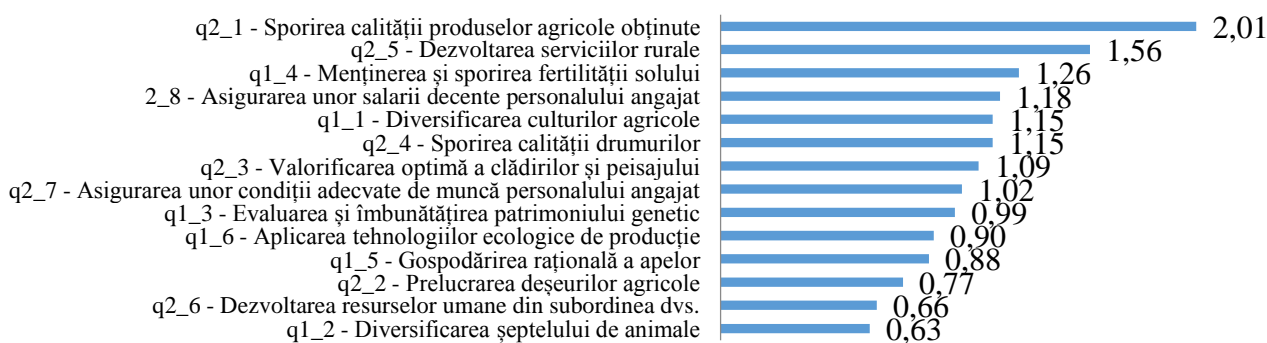

Fig. 14. Clasamentul factorilor după nivelul influenței asupra sporului productivității muncii

Sursa: elaborat de autor

Este și firesc ca acest model să prezinte rezultate mai favorabile decât cele două prezentate anterior, din punct de vedere al indicatorilor bonității. Erorile modelului sunt caracterizate de o autocorelație pozitivă puțin semnificativă. Este la fel de evidentă și normalitatea distribuției erorilor modelului (figura 15), determinată de o aproximativă lipsă de asimetrie și exces.

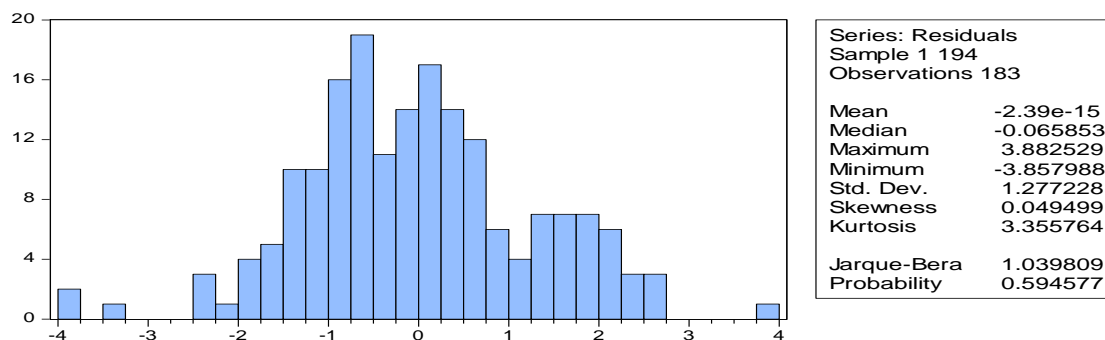

Fig. 15. Distribuția erorilor modelului 3

Sursa: elaborat de autor

La următoarea etapă a fost elaborat un model econometric fictiv, doar pentru a realiza o detaliere a influenței factorilor structurali care contribuie la formarea sporului productivității muncii. În acest scop au fost realizate anumite transformări a setului de variabile structurale q4 în contribuții la formarea sporului productivității sub formă de valori absolute. Rezultatele estimării modelului se prezintă astfel:

$$\begin{aligned}
 q3 = & C(1)*P4_01 + C(2)*P4_02 + C(3)*P4_03 + C(4)*P4_04 + \\
 & C(5)*P4_05 + C(6)*P4_06 + C(7)*P4_07 + C(8)*P4_08 + C(9)*P4_09 + \\
 & C(10)*P4_10 + C(11)*P4_11 + C(12)*P4_12 + C(13)
 \end{aligned} \quad (4)$$

Estimatorii parametrilor, care în acest caz dețin o semnificație absolută, denotă faptul că cea mai influentă variabilă factorială este variabila q4_7 – „Calitatea competențelor de căutare a soluțiilor”, iar modificarea ei cu o unitate monetară determină modificarea variabilei rezultative cu cca 1,33 unități. Aceasta este urmată de variabila q4_3 – „Asigurarea întreprinderii cu forță de muncă” (+1,23), întregul clasament al variabilelor factoriale fiind prezentat în figura 16.

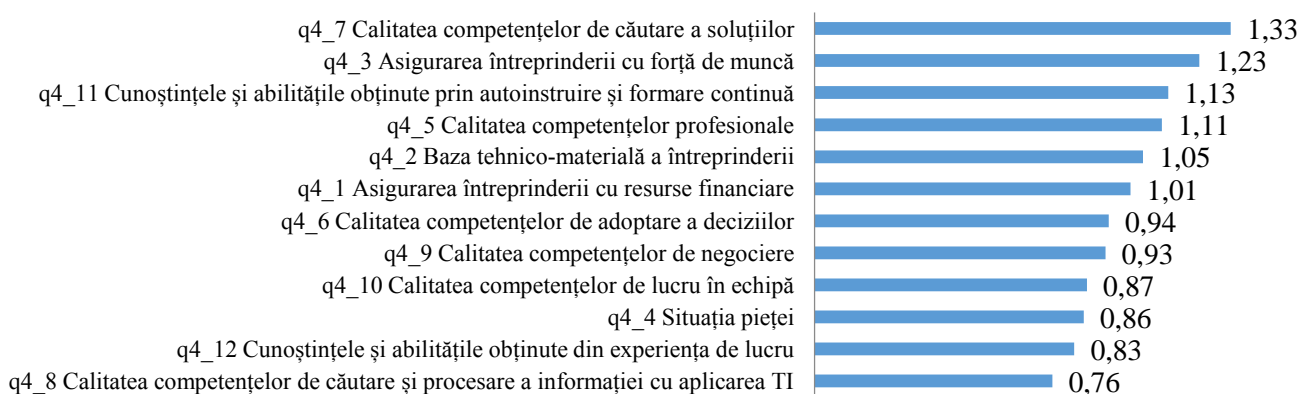

Fig. 16. Influența factorilor q4 asupra sporului mediu al productivității muncii

Sursa: elaborat de autor

Cu regret, pe ultimele trei poziții se plasează factori operaționali destul de importanți printre care și unul legat de implicarea tehnologiilor informației, modificarea valorică a căruia exercită cea mai mică influență. Nu putem omite faptul că, în ansamblu, competențele transversale obținute în procesul de efectuare a studiilor de specialitate

(q4_6, q4_7, q4_8, q4_9, q4_10), comparativ cu fiecare dintre ceilalți factori analizați, ar avea cea mai mare influență asupra sporului productivității muncii - cca 3,98 mii lei.

Prin generalizarea celor expuse, deducem asupra faptului că calitatea competențelor oferite de procesul de pregătire profesională exercită influență asupra indicatorilor dezvoltării durabile la nivel de întreprindere agricolă de rând cu alți factori (cum ar fi, spre exemplu, nivelul de retribuție sau calitatea serviciilor rurale). Totodată, remarcăm necesitatea de axare prioritară pe competențele de gestionare cât mai rațională a solurilor și sporire a calității produselor, acestea fiind identificate ca având un impact mai mare asupra performanțelor economice ale întreprinderilor.

În vederea îmbunătățirii calității ofertei educaționale cu profil agrar, în corespundere cu obiectivele dezvoltării durabile, propunem un mecanism actualizat de evaluare a acesteia, care se impune prin următoarele aspecte distincte: indicatori actualizați de performanță; proces continuu de îmbunătățire a indicatorilor de performanță și a metodelor și procedeele de evaluare; implicarea activă și continuă a mai multor actori: instituții de învățământ, angajatori, elevi/studenti și absolvenți, ministerul de resort (figura 17).

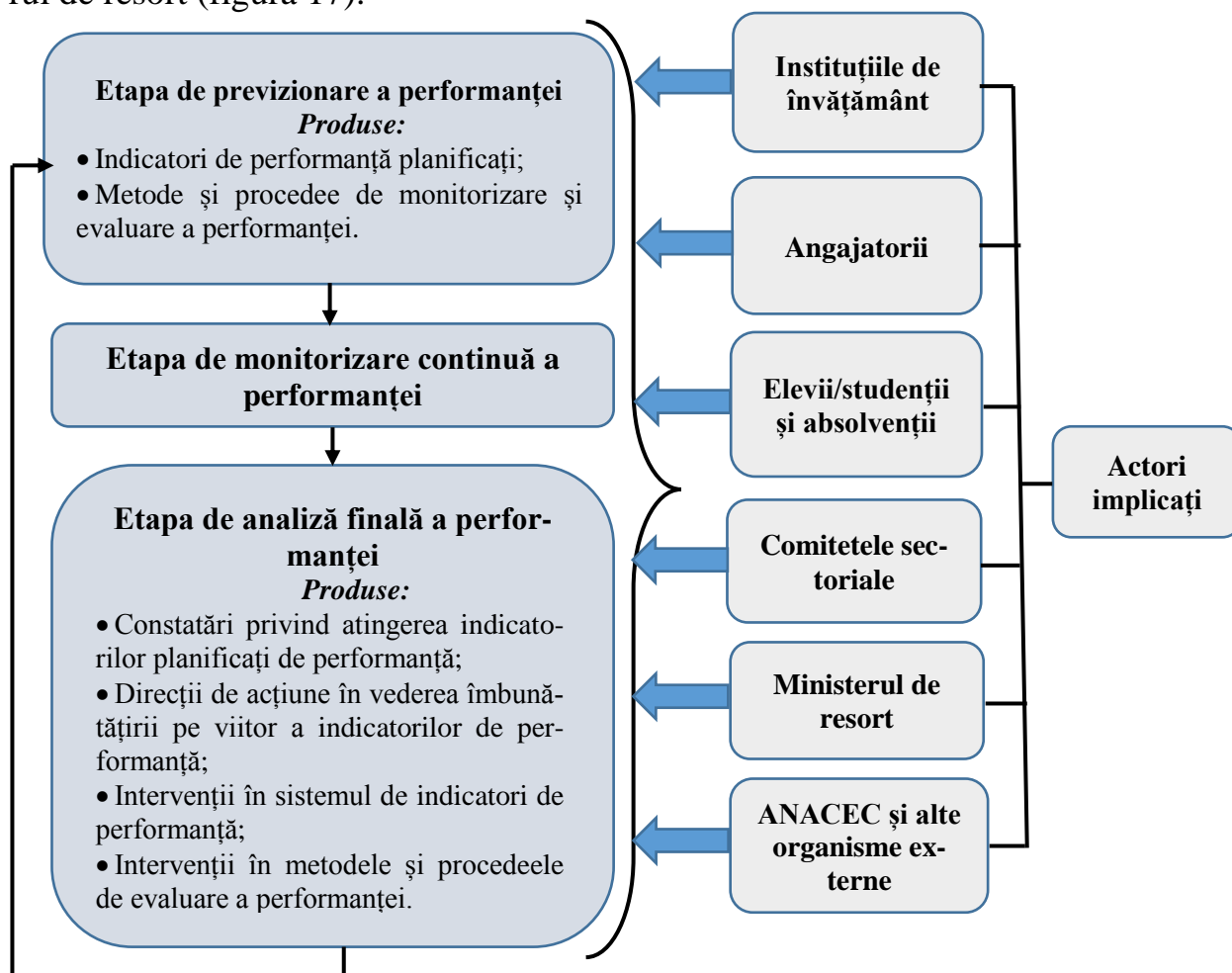

Fig. 17. Mecanismul actualizat de evaluare a calității educației profesionale cu profil agrar

Sursa: elaborat de autor

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Investigațiile efectuate în scopul *elucidării impactului performanței managementului învățământului profesional agrar asupra dezvoltării durabile a mediului rural*, conform ipotezei ce constă în supoziția că *managementul performanței învățământului profesional agrar este un factor important al dezvoltării durabile a mediului rural, impactul fiind exercitat prin intermediul întreprinderii ca verigă economică de bază a economiei și unitate angajatoare*, au condus la următoarele **concluzii**:

1. Conform obiectivului propus inițial - *evaluarea sistemului de măsurare a performanței în învățământul profesional în Republica Moldova prin prisma măsurii în care indicatorii adoptați corespund exigențelor educației pentru dezvoltarea durabilă*, odată cu recunoașterea existenței unor progrese în sistemul de măsurare a performanței educației profesionale în Republica Moldova, identificăm și prezența unor probleme (menționate în subcapitolul 1.3): reflectarea insuficientă a obiectivelor dezvoltării durabile în documentele curriculare, astfel fiind afectată calitatea educației pentru dezvoltarea durabilă. Printre indicatorii ieșirilor sistemului de formare profesională se regăsesc doar etaloni cantitativi, dar nu și calitativi. În baza cercetării ample a subiectului, am constatat că, chiar dacă se fac nenumărate încercări de a perfecționa sistemele de măsurare a performanței, în virtutea complexității domeniului vizat, multiplelor efecte etc., măsurarea performanței educației profesionale rămâne un domeniu cu un potențial profund de investigație și intervenții.

2. Reieșind din obiectivul de *identificare și descriere a legăturilor cauză-efect între performanța învățământului profesional agrar și a indicatorilor dezvoltării economice și sociale a mediului rural în baza contribuției competențelor obținute de specialiști în procesul de formare inițială asupra indicatorilor dezvoltării durabile la nivel de întreprindere*, constatăm că între performanțele sistemului de educație profesională cu profil agrar și dezvoltarea rurală durabilă există o relație cauză-efect, mediată de piața muncii și întreprinderile-angajatoare. Printre indicatorii de performanță ai educației profesionale se manifestă nemijlocit în relația respectivă cei care exprimă ieșirile, și anume: *numărul și calitatea specialiștilor pregătiți* (informație prezentată în subcapitolul 2.1).

3. *Evaluând cantitativ și calitativ ieșirile educației profesionale cu profil agrar, precum și relațiile tinerilor cu piața muncii, în calitatea sa de verigă intermediară în transferul performanței educației profesionale în performanțe ale sectorului* (subiect analizat în subcapitolul 2.2), concluzionăm următoarele: piața forței de muncă pentru sectorul producției agricole se confruntă cu o cerere nesatisfăcută în aspect cantitativ și calitativ. Problema respectivă constituie un impediment esențial în atingerea obiectivelor dezvoltării durabile asumate de Republica Moldova în raport cu Agenda 2030.

4. În rezultatul *cuantificării contribuției performanței educației profesionale cu profil agrar la dezvoltarea durabilă a mediului rural prin modelarea impactului performanței educaționale asupra indicatorilor de dezvoltare durabilă a întreprinderilor agricole* (subcapitolul 3.2), am dedus asupra faptului că calitatea competențelor oferite în procesul de pregătire profesională exercită influență asupra indicatorilor dezvoltării durabile la nivel de întreprindere agricolă, de rând cu alți factori (nivelul de retribuție, calitatea serviciilor rurale etc.).

5. În contextul problemelor identificate în sistemul de management al performanței educației profesionale cu profil agrar prin prisma influenței exercitate asupra dezvoltării rurale durabile, *am elaborat un model economico-matematic de evaluare a impactului performanței învățământului profesional agrar asupra indicatorilor dezvoltării durabile ai întreprinderilor, având ca efect scontat eficientizarea învățământului profesional agrar și am propus un mecanism actualizat de evaluare a calității educației profesionale cu profil agrar* (subcapitolul 3.3).

În rezultatul cercetării, în baza soluționării problemei științifice importante, ce constă în:

- ✓ *actualizarea mecanismului de evaluare a calității managementului profesional agrar prin prisma unor indicatori actuali de performanță, în vederea utilizării ulterioare în procesul de evaluare, asigurând aplicarea inedită a mecanismului;*
- ✓ *elaborarea unui model economico-matematic de evaluare a impactului performanței învățământului profesional agrar asupra indicatorilor dezvoltării durabile ai întreprinderilor, având ca efect eficientizarea învățământului profesional agrar, pentru a maximiza contribuția acestuia în dezvoltarea durabilă a mediului rural al Republicii Moldova, propunem următoarele recomandări:*

1. Recomandăm instituțiilor de învățământ profesional tehnic și superior cu profil agrar să includă următoarele module în curriculumurile unităților de curs: i) dezvoltare durabilă, ii) drepturile omului, iii) egalitate de gen, iv) educație sexuală, acesta la moment referindu-se doar la curricula școlară, desconsiderând celelalte niveluri de studii, în timp ce în Declarația de la Incheon "Educația 2030" acest indicator se referă la toate nivelurile (subcapitolul 1.3).

2. Propunem îmbunătățirea cadrului normativ al Republicii Moldova prin elaborarea și adoptarea unei strategii a educației pentru dezvoltarea durabilă 2030, reflectând sarcinile programului Educație 2030 adaptate condițiilor specifice țării, nivelurilor și domeniilor educației, inclusiv și educației profesionale agrare (subcapitolul 1.3), aceasta ținând de competența Ministerului Educației, Culturii și Cercetării.

3. Propunem Ministerului Educației, Culturii și Cercetării și Ministerului Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului unii *indicatori suplimentari, care să releve orientarea programelor de studii spre obținerea de competențe concrete (profesionale și transversale) de dezvoltare durabilă, și anume:*

- a) în grupa de indicatori care reflectă calitatea desfășurării proceselor educației profesionale: reflectarea distinctă a obiectivelor dezvoltării durabile în programele de educație profesională de toate nivelurile, orientarea activităților de cercetare a elevilor și studenților spre formarea unor competențe de dezvoltare durabilă;
- b) în grupa de indicatori ai ieșirilor sistemului de educație profesională: contribuția competențelor deținute de absolvenți în atingerea obiectivelor dezvoltării durabile (subcapitolul 1.3).

4. Propunem elaborarea de către Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului a unui mecanism mai eficace de evidență a angajării în câmpul muncii a absolvenților (subcapitolul 2.2) și aplicarea acestuia de către instituțiile de învățământ responsabile de programele de învățământ profesional cu profil agrar.

5. Recomandăm crearea de către Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului a unui cadru organizatoric legal (exemplu: Lantra – Consiliul de Competențe Sectoriale responsabil de agricultură, silvicultură, piscicultură și activități veterinare din Marea Britanie), care ar asigura o comunicare interactivă, permanentă și continuă a instituțiilor de învățământ profesional cu angajatorii (subcapitolul 2.3).
6. Propunem îmbunătățirea cadrului normativ de funcționare a comitetelor sectoriale prin includerea învățământului superior (pe lângă învățământul profesional tehnic existent) în atribuțiile structurilor respective (aceasta fiind posibil prin intervenții guvernamentale în Legea cu privire la comitetele sectoriale pentru formare profesională) și crearea unui mecanism adecvat de finanțare a acestora (subcapitolul 2.3).
7. Recomandăm raționalizarea cooperării între comitetele sectoriale și instituțiile statului prin asumarea de către Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului a rolului de moderator al relației „*instituții de învățământ profesional - comitete sectoriale - angajatori*” (subcapitolul 2.3).
8. Îndemnăm comitetele sectoriale să asigure o transparență maximă a activităților realizate (subcapitolul 2.3).
9. Recomandăm instituțiilor de învățământ profesional cu profil agrar să atragă o atenție deosebită competențelor de gestionare cât mai rațională a solurilor și de sporire a calității produselor, acestea fiind identificate (în cadrul sondajului de opinie realizat) ca având un impact major asupra performanțelor economice ale întreprinderilor (subcapitolul 3.2).
10. Propunem utilizarea modelului econometric elaborat în scopul determinării impactului indicatorilor managementului performanței învățământului profesional agrar asupra dezvoltării durabile a mediului rural al Republicii Moldova de către instituțiile de învățământ profesional, angajatori și alți beneficiari cointeresați, inclusiv în procesul de elaborare a politicilor aferente educației profesionale și gestionării forței de muncă a mediului rural (subcapitolul 3.3).
11. Propunem ca fiecare actor antrenat, direct sau indirect, în procesul de educație profesională, să vină cu o contribuție maximă în funcționarea sistemului de management al performanței, după cum urmează:
- instituțiile de învățământ – prin exercitarea la un nivel superior a atribuțiilor de management al sistemului, racordarea permanentă a programelor de studii la exigențele sectoarelor;
 - elevii/studentii – prin declararea preferințelor, expunerea satisfacției vizavi de calitatea procesului, oferirea de sugestii de îmbunătățire a acestuia;
 - absolvenții – prin expunerea satisfacției vizavi de calitatea competențelor obținute și oferirea de sugestii de îmbunătățire a calității acestora;
 - angajatorii – prin evaluarea calității forței de muncă pregătită, oferirea de informații privind tendințele de dezvoltare a sectorului și, implicit, contribuția în previzionarea necesarului de competențe pe diferite orizonturi de timp;
 - ministerul de resort (în cazul concret – Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului) – prin contribuție în reliefaarea tendințelor sectorului, precum și asumându-și rolul de moderator al comunicării instituțiilor de învățământ profesional cu mediul de afaceri;

- comitetele sectoriale – prin contribuție în racordarea ofertei educaționale în aspect calitativ (în termen de competențe corespunzătoare calificărilor) la exigențele fiecărui sector;
- ANACEC și alte organisme externe (organisme de certificare a calității, uniuni profesionale etc.) – prin contribuție în raționalizarea întregului sistem de management al calității și racordare la necesitățile sectorului real (subcapitolul 3.3).

BIBLIOGRAFIE

1. Lege cu privire la comitetele sectoriale pentru formare profesională: nr. 244 din 23.11.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 441-450, 748.
2. Hotărâre de Guvern cu privire la aprobarea Concepției privind restructurarea sistemului de cercetare-inovare, educație și extensiune rurală în domeniul agroalimentar: nr. 1283 din 26.12.2018. În *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 30-37, 42.
3. Hotărâre de Guvern cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014 – 2020: nr. 409 din 04.06.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 20104, nr.152, 451.
4. ARMSTRONG, M. *Managementul resurselor umane: manual de practică*. București: Codecs, 2003. 872 p. ISBN: 973-8060-60-5.
5. BĂDESCU, A., MIRCI, C., BÖGRE, D. *Managementul Resurselor Umane: manualul profesionistului*. Timișoara: Brumar, 2008. 103 p. ISBN 978-973-602-369-9.
6. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. ©2020 Disponibil: www.statistica.md.
7. BÎRCĂ, A. *Managementul resurselor umane*. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al A.S.E.M, 2005. 522 p. ISBN 9975-75-295-0.
8. BOCEAN, C. *Managementul resurselor umane*. Craiova: Tipografia Universității din Craiova, 2012. 254 p. ISBN 978-606-14-0490-2.
9. BUCIUCEANU-VRABIE, M., GAGAUZ, O. *Tinerii pe piața muncii din Republica Moldova: competențe și aspirații*. Chișinău: INCE, 2017. 36 p. ISBN 978-9975-89-078-6.
10. CEDEFOP. *Future skill needs in Europe: critical labour force trends*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. 78 p. ISBN 978-92-896-2264-6.
11. *Departamentul Națiunilor Unite pentru Afaceri Economice și Sociale*. Open Working Group proposal for Sustainable Development Goals. [citat 18.03.2020]. Disponibil: <https://sustainabledevelopment.un.org/focussdgs.html>.
12. *EPALE – Electronic Platform for Adult Learning in Europe* [citat 19.12.2020]. Disponibil: <https://epale.ec.europa.eu/en/blog/az-eqavet-keretrendszer>.
13. *European Commission website*. Eurostat Statistics Explained. Labour market. © 2019 [citat 15.04.2019]. Disponibil: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Labour_market.
14. GANTA, V., SHAMCHIYEVA, L. *Tranziția tinerelor și tinerilor spre piața muncii în Republica Moldova. Rezultatele anchetelor din 2013 și 2015 privind tranziția de la școală la muncă*. 2016. ISSN 2309-6799.
15. *Institutul Muncii*. Comitetele sectoriale pentru formare profesională: oportunități și provocări la început de an [citat 24.01.2020]. Disponibil: <https://institutulmuncii.md/2019/02/comitetele-sectoriale-pentru-formare-profesionala-oportunitati-si-provocari-la-inceput-de-an/>.
16. KETTUNEN, J. The Stakeholder Map in Higher Education. In: *Society, Education and Psychology, International Proceedings of Economics Development and Research*. IACSIT PRESS, 2014, nr 78, pp. 34-38, ISSN 2010-4626.
17. LAZĂR, I., MORTAN, M., VEREȘ, V. Un posibil model de evaluare a durabilității exploatațiilor agricole din zona de Nord Vest a României. In: *Revista Transilvană de Științe Administrative*. 2007, nr 20/2007, pp.52-67. ISSN 1454-1378.
18. OCUFA. Performance indicator use in Canada, the U.S. and abroad. In: *Research Paper*, Canada: OCUFA, 2006, 14 p.

19. PRISĂCARU, V., BALTAG, G., ȘEVCIUC, T. *Raport cu privire la rezultatele identificării cererii pieței muncii pe termen mediu pentru învățământul superior și profesional tehnic în domeniile: fitotehnie, horticultură, pedologie și protecția solului, producția culturilor agricole și creșterea animalelor, zootehnie și medicină veterinară, tehnologia produselor de origine vegetală*. Chișinău: Pro Didactica, 2019. 84 p.
20. PRISĂCARU, V., CARADJA, A. Rationalization of the activity of the sectoral committees for vocational training as a factor of increasing the quality of professional education in the Republic of Moldova. In: *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. Bucharest: USAMV, 2020, nr 1(20), pp. 525-532. ISSN 2284-7995.
21. PRISĂCARU, V., CARADJA, A. Relationship between the performances of professional agricultural education and rural labour market in the Republic of Moldova. In: *Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. Bucharest: USAMV, 2019, nr 1(19), pp. 485-490. ISSN 2285-3952.
22. PULAKOS, E. *Performance management. A New Approach for Driving Business Results*. Singapore: Wiley-Blackwell, 2009. 216 p. ISBN 978-1-4051-7762-7.
23. ROWLEY, J. Beyond service quality dimensions in higher education and towards a service contact. In: *Quality Assurance in Higher Education*. 1 march 1997, nr 5(1), pp. 7-14. ISSN 0968-4883.
24. SAMOILENCO, F., SVERDLIC, V. *Managementul performanțelor rețelei naționale aeriene*. Chișinău: Editura „TEHNICA-INFO”, 2010. 148 p. ISBN: 978-9975-63-315-4.
25. SÎRBU, A. Managementul performanței în învățământul superior agronomic și cercetare în Republica Moldova: tz. de doct. în științe economice. Chișinău, 2018, 248 p.
26. UNESCO. *Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action for the Implementation of Sustainable Development Goal 4. Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all*. 2015. 86 p.
27. UNESCO. *Education for Sustainable Development*. © 2017 [citat 10.02.2018]. Disponibil: <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development>.
28. VERWEIRE, K., BERGHE, L. *Integrated Performance Management. A Guide to Strategy Implementation*. London: SAGE Publications Ltd, 2004. 334 p. ISBN 0-4129-0154-5.
29. WEAVER, T. What is the good of higher education? In: *Higher Education Review*. 1976, nr 8(3), pp. 3-14.

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI

2. Articole în diferite reviste științifice

2.2. în reviste din străinătate recunoscute

1. CARADJA A. **Evaluation of the quality of the outputs of the vocational education system with agricultural profile based on its contribution to the achievement of the tasks for sustainable rural areas development**, În: *Management, Inginerie Economică în Agricultură și Dezvoltare Rurală*, USAMV, București, 2020, nr. 3, Volum 20, p. 157-162., 0,47 c.a. ISSN 2285-3952.
2. PRISĂCARU V., CARADJA A. **Rationalization of the activity of the sectoral committees for vocational training as a factor of increasing the quality of professional education in the Republic of Moldova**. În: *Management, Inginerie Economică în Agricultură și Dezvoltare Rurală*, USAMV, București, 2020, nr. 20, Volum 1, p. 525-532., 0,64 c.a. ISSN 2284-7995.
3. PRISĂCARU V., CARADJA A. **Performance measurement as a component of professional education performance management in relation to the concerns about education for sustainable development**. În: *Management, Inginerie Economică în Agricultură și Dezvoltare Rurală*, USAMV, București, 2019, nr. 19, Volum 1, p.477-484., 0,67 c.a. ISSN 2285-3952.

4. PRISACARU V., CARADJA A. **Relationship between the performances of professional agricultural education and rural labour market in the Republic of Moldova.** În: *Management, Inginerie Economică în Agricultură și Dezvoltare Rurală*, USAMV, București, 2019, nr. 19, Volum 1, p.485-490., 0,48 c.a. ISSN 2285-3952.
5. PRISACARU V., CARADJA A. **Factors of competitiveness of the higher education institutions of the Republic of Moldova under conditions of marketization of professional education.** În: *Management, Inginerie Economică în Agricultură și Dezvoltare Rurală*, USAMV, București, 2018, nr. 18, Volum 2, p.367-374., 0,54 c.a. ISSN 2284-7995.
6. PRISACARU V., CARADJA A. **Partnership with students as a factor of higher education institution's performance and competitiveness.** În: *Management, Inginerie Economică în Agricultură și Dezvoltare Rurală*, USAMV, București, 2018, nr. 18, Volum 2, p.359-366., 0,54 c.a. ISSN 2284-7995.

2.3. în reviste din Registrul Național al revistelor de profil, categoria B

7. CARADJA A. **Tendințele fenomenelor demografice în republica moldova și problemele aferente ale pieței muncii în mediul rural.** În: *Economica*, ASEM, Chișinău, 2019, nr.1, p. 71-82., 0,58 c.a. ISSN 1810-9136.
8. PRISĂCARU V., CARADJA A. **Communication with business environment as a factor enhancing the impact of higher agricultural education on the sustainable rural development.** În: *Revista de Cercetări în Comerț, Management și Dezvoltare Economică*, UCCM, Chișinău, 2017, nr. 2(8), Volum 4, p.129-138., 0,74 c.a. ISSN 2345-1424.

3. Articole în culegeri științifice

3.1. culegeri internaționale

9. CARADJA A. Performanța pregătirii profesionale ca factor al integrării specialiștilor în câmpul muncii. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale "Paradigme moderne în dezvoltarea economiei naționale și mondiale"*, Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău, 2019, p. 452-457., 0,33 c.a. ISBN 978-9975-142-57-1.
10. PRISACARU V., CARADJA A. Dezvoltarea durabilă a agriculturii ca componentă și factor al dezvoltării durabile a mediului rural în Republica Moldova. În: *Materialele Simpozionului Științific Internațional "Dezvoltarea durabilă a mediului rural – realizări și perspective"*, dedicat aniversării a 85 de ani de la fondarea Universității Agrare de Stat din Moldova, Universitatea Agrară de Stat din Moldova. Chișinău, 2018, vol. 48, Seria cadastru și drept, p. 46-50., 0,60 c.a., ISBN 978-9975-64-297-2.
11. PRISACARU V., CARADJA A. Educația pentru dezvoltarea durabilă ca subiect al preocupărilor la nivel mondial și național și provocare pentru învățământul profesional agrar. În: *Materialele Simpozionului Științific Internațional "Perspectivele dezvoltării durabile a spațiului rural în contextul noilor provocări economice"*, dedicat aniversării a 85 de ani de la fondarea Universității Agrare de Stat din Moldova, Universitatea Agrară de Stat din Moldova. Chișinău, 2018, vol. 50, Seria economie, p. 306-311., 0,45 c.a., ISBN 978-9975-299-6.

3.3. culegeri naționale

12. CARADJA A. Indicatorii dezvoltării rurale durabile ca expresie cantitativă și calitativă a proceselor implicate. În: *Conferința științifică internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”*, USC. Cahul, 2019, vol.1, p. 309-313., 0,36 c.a. ISSN 2587-3563.

ADNOTARE

Caradja Alina, „Managementul performanței învățământului profesional agrar și impactul acestuia asupra dezvoltării durabile a mediului rural al Republicii Moldova”, teză de doctor în științe economice, Chișinău, 2020

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 176 titluri, 21 anexe, 130 de pagini de text de bază, 42 figuri, 31 tabele, 14 formule. Rezultatele obținute sunt publicate în 12 lucrări științifice.

Cuvinte cheie: performanță, managementul performanței, învățământul profesional agrar, educație pentru dezvoltare durabilă, dezvoltare durabilă, mediu rural, piața muncii, Republica Moldova.

Scopul lucrării: elucidarea impactului performanței managementului învățământului profesional agrar asupra dezvoltării durabile a mediului rural.

Obiectivele cercetării:

1. Evaluarea sistemului de măsurare a performanței în învățământul profesional în Republica Moldova prin prisma măsurii în care indicatorii adoptați corespund exigențelor educației pentru dezvoltarea durabilă;
2. Identificarea și descrierea legăturilor cauză-efect între performanța învățământului profesional agrar și indicatorii dezvoltării economice și sociale a mediului rural în baza contribuției competențelor obținute de specialiști în procesul de formare inițială asupra indicatorilor dezvoltării durabile la nivel de întreprindere agricolă;
3. Evaluarea ieșirilor cantitative și calitative ale educației profesionale cu profil agrar, precum și a relațiilor tinerilor cu piața muncii – verigă intermediară în transferul performanței educației profesionale în performanțe ale sectorului;
4. Cuantificarea contribuției performanței educației profesionale cu profil agrar în dezvoltarea durabilă a mediului rural prin modelarea impactului performanței educaționale asupra indicatorilor de dezvoltare durabilă a întreprinderilor agricole;
5. Propunerea unui mecanism actualizat de evaluare a calității prestației educaționale în termeni de indicatori de performanță.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării rezidă în următoarele: Elucidarea cronologică și conceptuală a educației pentru dezvoltarea durabilă, ca factor indispensabil al dezvoltării durabile; Evaluarea critică a cadrului normativ al Republicii Moldova prin prisma măsurii în care sunt vizate obiectivele dezvoltării durabile; Evaluarea indicatorilor de performanță în învățământul profesional în Republica Moldova în raport cu obiectivele educației pentru dezvoltarea durabilă; Reprezentarea schematică a relației cauză-efect între performanța educației profesionale cu profil agrar și dezvoltarea durabilă a mediului rural; Modelarea matematică a relației între performanța educației profesionale cu profil agrar (în termeni de ieșiri) și indicatorii dezvoltării durabile ai întreprinderilor agricole - ca celule economice de bază ale mediului rural; Propunerea unui mecanism actualizat de evaluare a calității educației profesionale cu profil agrar.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante rezidă în *crearea* unui mecanism nou de evaluare a calității managementului profesional agrar prin prisma unor indicatori actuali de performanță, *în vederea utilizării ulterioare* în procesul de evaluare, *asigurând aplicarea inedită* a mecanismului, cât și *elaborarea* unui model economico-matematic de evaluare a impactului performanței învățământului profesional agrar asupra indicatorilor dezvoltării durabile a întreprinderilor, *având ca efect eficientizarea* învățământului profesional agrar, *pentru a maximiza contribuția acestuia* în dezvoltarea durabilă a mediului rural al Republicii Moldova.

Semnificația teoretică: rezultatele obținute în lucrare constituie un suport de concepte teoretice și metodologice în domeniul managementului performanței învățământului profesional agrar și impactul acestuia asupra dezvoltării durabile a mediului rural al Republicii Moldova.

Valoarea aplicativă a lucrării:

1. Utilizarea recomandărilor propuse într-un spectru larg de domenii: educația profesională cu profil agrar de diverse niveluri, managementul procesului educațional realizat la nivel de stat, activitatea comitetelor sectoriale, gestionarea resurselor umane de către agenții economici cu profil agrar etc.
2. Folosirea modelului economico-matematic de evaluare a impactului performanței învățământului profesional agrar asupra indicatorilor dezvoltării durabile a întreprinderilor în vederea unei racordări mai bune a performanței educației profesionale la exigențele sectorului.

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele cercetărilor au fost preluate spre implementare de către Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului în vederea consolidării competențelor viitorilor specialiști, precum și a actualizării mecanismului de evaluare a calității educației profesionale cu profil agrar.

АННОТАЦИЯ

Караджа Алина, „Управление эффективностью сельскохозяйственного профессионального образования и его влияние на устойчивое развитие сельской среды Республики Молдова”, докторская диссертация по экономике, Кишинев, 2020

Структура работы: введения, трёх глав, выводы и рекомендации, библиография из 176 источников, 21 приложений, 130 страниц основного текста, 42 рисунков, 31 таблиц, 14 формул. Результаты опубликованы в 12 научных работах.

Ключевые слова: производительность, менеджмент производительности, сельскохозяйственное профессиональное образование, образование для устойчивого развития, устойчивое развитие, сельская среда, рынок труда, Республика Молдова.

Цели работы: выяснение влияния эффективности управления сельскохозяйственным профессиональным образованием на устойчивое развитие сельской среды.

Задачи исследования:

1. Оценка системы измерения эффективности профессионального образования в Республике Молдова с точки зрения того, насколько принятые показатели соответствуют требованиям образования для устойчивого развития;
2. Выявление и описание причинно-следственных связей между производительностью сельскохозяйственного профессионального образования и показателями экономического и социального развития сельской среды с учетом вклада навыков, полученных специалистами в процесс начальной подготовки по показателям устойчивого развития на уровне сельскохозяйственных предприятий, на показатели устойчивого развития на уровне сельскохозяйственного предприятия.
3. Оценка количественных и качественных результатов профессионального образования сельскохозяйственного профиля, а также взаимоотношений молодежи с рынком труда - промежуточное звено в передаче результатов профессионального образования в результативность отрасли;
4. Количественная оценка вклада результатов профессионального образования сельскохозяйственного профиля в устойчивое развитие сельской среды путем моделирования влияния результатов обучения на показатели устойчивого развития сельскохозяйственных предприятий;
5. Предложение обновленного механизма оценки качества образовательной деятельности по показателям индикаторы эффективности.

Научная новизна и оригинальность: Хронологическое и концептуальное освещение образования для устойчивого развития как незаменимого фактора устойчивого развития; Критическая оценка нормативной базы Республики Молдова с точки зрения степени достижения целей устойчивого развития; Оценка показателей эффективности профессионального образования в Республике Молдова по отношению к целям образования для устойчивого развития; Схематическое изображение причинно-следственной связи между производительностью профессионального образования сельскохозяйственного профиля и устойчивым развитием сельской среды; Математическое моделирование взаимосвязи между эффективностью профессионального образования с сельскохозяйственным профилем (по выходам) и индикаторы устойчивого развития сельскохозяйственных предприятий как основных экономических ячеек сельской среды; Предложение обновленного механизма оценки качества профессионального образования сельскохозяйственного профиля.

Решение особенно значимой научной проблемы: заключается в *создании* нового механизма оценки качества профессионального управления сельским хозяйством с точки зрения текущих показателей эффективности, для последующего *использования* в процессе оценки, *обеспечить уникальное применение* механизма и *разработка* экономико-математической модели для оценки профессионального сельскохозяйственного образования о показателях устойчивого развития предприятий, *оказывающие влияние на улучшение* сельскохозяйственного профессионального образования, для *максимального увеличения* своего вклада в устойчивое развитие сельской среды Республики Молдова.

Теоретическая значимость работы: результаты, полученные в статье, являются подтверждением теоретических и методологических концепций в области управления эффективностью сельскохозяйственного профессионального образования и его влияние на устойчивое развитие сельской среды Республики Молдова.

Практическая значимость работы:

1. Использование предложенных рекомендаций в широком спектре сфер: профессиональное образование сельскохозяйственного профиля разного уровня, государственных учреждениях: профессиональные учебные заведения сельскохозяйственного профиля различного уровня, управление учебным процессом на государственном уровне, деятельность отраслевых комитетов, управление человеческими ресурсами экономическими агентами аграрного профиля и др.
2. Использование экономико-математической модели для оценки влияния эффективности сельскохозяйственного профессионального образования на показатели устойчивого развития предприятий с целью лучшего увязывания эффективности профессионального образования с требованиями отрасли.

Внедрение научных результатов: Результаты исследования были взяты на реализацию Министерством Сельского Хозяйства, Регионального Развития и Экологии с целью консолидации компетенций будущих специалистов, а также актуализации механизма оценки качества профессионального образования сельскохозяйственного профиля.

ANNOTATION

Caradja Alina, „Management of the agricultural vocational education performance and its impact on the sustainable development of the rural environment in the Republic of Moldova”, PhD in Economic Sciences thesis, Chişinău, 2020

Thesis structure: introduction, three chapters, conclusions and recommendations, bibliography of 176 appointments, 21 appendixes, 130 pages of the main text, 42 figures, 31 tables and 14 formulas. The results are published in 12 scientific papers.

Key words: performance, performance management, agricultural vocational education, education for sustainable development, sustainable development, rural environment, labor market, Republic of Moldova.

The main goal of this research: elucidating the impact of the performance of the management of agricultural vocational education on the sustainable development of the rural environment.

Objectives of the thesis are:

1. Evaluation of the performance measurement system in the vocational education of the Republic of Moldova in terms of the extent to which the adopted indicators correspond to the requirements of education for sustainable development;
2. Identifying and describing the cause-effect links between the performance of agricultural vocational education and indicators of economic and social development of the rural environment based on the contribution of skills obtained by specialists in the initial training process on indicators of sustainable development at the agricultural enterprise level;
3. Evaluation of the quantitative and qualitative outputs of vocational education with an agricultural profile, as well as the relations of young people with the labor market - intermediate link in the transfer of the performance of vocational education in the performance of the sector;
4. Quantifying the contribution of the performance of vocational education with agrarian profile in the sustainable development of the rural environment by modeling the impact of the educational performance on the indicators of sustainable development of agricultural enterprises;
5. Proposing an updated mechanism to evaluate the quality of educational performance in terms of performance indicators.

The novelty and scientific originality: Chronological and conceptual elucidation of education for sustainable development as an indispensable factor of sustainable development; Critical evaluation of the normative framework of the Republic of Moldova in terms of the extent to which the objectives of sustainable development are targeted; Evaluation of performance indicators in vocational education in the Republic of Moldova in relation to the objectives of education for sustainable development; Schematic representation of the cause-effect relationship between the performance of vocational education with an agricultural profile and the sustainable development of the rural environment; Mathematical modeling of the relationship between the performance of vocational education with an agricultural profile (in terms of outputs) and indicators of sustainable development of agricultural enterprises as basic economic cells of the rural environment; Proposing an updated mechanism to evaluate the quality of vocational education with an agricultural profile.

The important scientific problem solved reside *in the creation* of a new mechanism for evaluating the quality of agricultural professional management in terms of current performance indicators, *for later use* in the evaluation process, *ensuring the unique application* of the mechanism and *the elaboration* of an economic-mathematical model for evaluating the impact of agricultural vocational education performance on indicators of sustainable development of enterprises, *having as effect the efficiency* of agricultural vocational education, *to maximize* its contribution to the sustainable development of the rural environment of the Republic of Moldova.

The theoretical significance: the results obtained in the work are a support of theoretical and methodological concepts in the field of agricultural vocational education performance management and its impact on sustainable development of the rural environment of the Republic of Moldova.

The applicative value:

1. Using the proposed recommendations in a wide range of fields: vocational education with agrarian profile of various levels, management of the educational process carried out at state level, activity of sectoral committees, management of human resources by economic agents with agricultural profile, etc.
2. Using the economic-mathematical model to evaluate the impact of the performance of agricultural vocational education on the indicators of sustainable development of enterprises in order to better match the performance of vocational education to the requirements of the sector.

Implementation of the scientific results: The research results were taken over for implementation by the Ministry of Agriculture, Regional Development and Environment in order to strengthen the skills of future specialists, as well as to update the mechanism for the assessment the quality of vocational education with an agricultural profile.

CARADJAALINA

**MANAGEMENTUL PERFORMANȚEI ÎNVĂȚĂMÎNTULUI
PROFESIONAL AGRAR ȘI IMPACTUL ACESTUIA ASUPRA
DEZVOLTĂRII DURABILE A MEDIULUI RURAL
AL REPUBLICII MOLDOVA**

**SPECIALITATEA: 521.03 – ECONOMIE ȘI MANAGEMENT
ÎN DOMENIUL DE ACTIVITATE**

Rezumatul tezei de doctor în științe economice

Aprobat spre tipar: 04.02.2021

Hârtie ofset. Tipar digital.

Coli de tipar.: 2.0

Formatul hârtiei A4

Tiraj 50 ex

Comanda nr. 01

Centrul Editorial al UASM

Chișinău, str. Mircești, 42

Tel: 432-575; 432-659